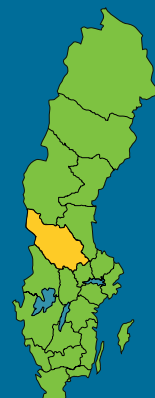

Arbetsmarknadsutsikterna hösten 2017 DALARNAS LÄN

Prognos för arbetsmarknaden 2018

Innehåll

Sammanfattning	4
Konjunkturläget i Dalarnas län.....	6
Prognos över sysselsättning och arbetslöshet.....	9
Näringsgrenar	13
Jord- och skogsbruk.....	13
Industri	13
Byggverksamhet	16
Privata tjänster	18
Offentliga tjänster.....	20
Befolkning och arbetskraft	23
Inskrivna arbetslösa vid Arbetsförmedlingen.....	25
Arbetslöshetens utveckling	25
Arbetslöshetens sammansättning	26
Matchningsläget på arbetsmarknaden	30
FÖRDJUPNINGSRUTA:.....	32
Utmaningar på länets arbetsmarknad	33
Bilagor	35
Bilaga 1. Metod och urval	35
Bilaga 2. Definitioner	37
Bilaga 3. Arbetslöshetens sammansättning	38

Sammanfattning

Konjunkturläget

Konjunkturen i Sverige och i Dalarnas län är mogen, för att inte säga övermogen. Trots det har vi fortfarande något eller några år av tillväxt och positiv framtidstro, inte minst beroende på den starka konjunkturen globalt. Dalarna, med en stor export både av varor och tjänster, rider på den internationella vågen och förväntningarna inför 2018 är fortsatt höga i så gott som alla delar av näringslivet.

Sysselsättning och arbetslöshet

Sysselsättningen i Dalarnas län ökade mellan 2015 och 2016 med 1,5 procent för åldersgruppen 16 – 74 år enligt preliminära siffror från SCB. Under 2017 och 2018 kommer det också att bli ökningar. KS (Kortperiodisk Sysselsättningsstatistik) från SCB, som emellertid kan vara en aning svajig på regional nivå, visar en ökning av antalet anställda i Dalarna mellan det tredje kvartalet 2016 och samma period 2017, som innebär den största procentuella förändringen i hela riket. Även med en viss försiktighet kan vi utgå från en fortsatt ökning av sysselsättningen i åldersgruppen 18 – 64 på en procent eller mer under det kommande året.

En fortsatt stor efterfrågan på arbetskraft håller arbetslösheten på samma nivå som idag, trots ett fortsatt inflöde av nyanlända i etableringen. Som andel av den registerbaserade arbetskraften beräknas arbetslösheten stanna på omkring 7,0 procent i slutet av 2018.

Arbetslöshetens sammansättning

I Dalarnas län är det mycket stor skillnad i arbetslöshetsnivån mellan inrikes och utrikes födda. 58 procent av alla inskrivna arbetslösa är födda i ett annat land och som andel av utrikes född registerbaserad arbetskraft är deras arbetslöshet 33,5 procent. Bland inrikes födda är motsvarande andel 3,4 procent.

Arbetslösheten bland utrikes födda har dock minskat, både i riket och i Dalarna, under det senaste året. I oktober 2016 var andelen i länet 34,1 procent. Då många utrikes födda har en lägre utbildningsnivå än inrikes födda, slår detta igenom även bland arbetslösa med förgymnasial utbildning där Dalarna har en högre arbetslöshet än riket. Sammanlagt, och särskilt bland inrikes födda, är länets arbetslöshet lägre än i riket i genomsnitt.

Utmaningar på länets arbetsmarknad

Den demografiska utmaningen är som under tidigare år en av Dalarnas allra största utmaningar. Inrikes födda i arbetsför ålder kommer att minska stegvis med närmare 1 000 personer per år, åtminstone fram till år 2030, och det inhemska urvalet för arbetsgivarnas kommande rekryteringar fortsätter därför att minska. En minskande arbetskraft medför en sämre utveckling, både finansiellt och arbetsmarknadsmässigt. Än så länge har Dalarnas län en reserv av arbetskraft, i

första hand bland utrikes födda och nyanlända, men också bland andra arbetslösa som har en längre väg från arbetslöshet till fast förankring på arbetsmarknaden. Det är av största vikt att etableringen av utrikes födda och matchning fungerar effektivt. För att lösa problemen krävs samarbete mellan alla aktörer i samhället, Arbetsförmedlingen, kommuner, näringsliv och andra som har möjlighet att genom valideringar, utbildning och anpassade anställningar bidra till sysselsättning.

Samtidigt som den infödda befolkningen minskar i arbetsför ålder, ökar antalet äldre som ska tas om hand på ett eller annat sätt. Utgående från Sveriges Kommuner och Landstings redovisning av kostnader per person för hemtjänsten för dem som är åttio år och äldre i befolkningen, kan vi skriva fram kostnadsökningarna till år 2030. För Dalarnas del handlar det om en ökning på 58 procent, från 1,4 miljarder kronor år 2017 till närmare 2,2 miljarder år 2030. För att klara den utmaningen behövs flera människor i jobb som genererar skatteintäkter och flera händer för att utföra arbetsuppgifterna inom vård och omsorg.

Omsättningen till arbete hänger till stor del på en effektiv matchning, men i tider av arbetskraftsbrist är också arbetsgivarnas attityder till att anställa arbetslösa från otraditionella grupper en viktig faktor. Effektiviteten kan, något förenklat, ses som andelen till arbete av den registerbaserade arbetskraften. I Dalarnas län har omsättningen som regel varit något högre än rikets nästan varje månad under de tre senaste åren. Matchningens effektivitet kunde givetvis vara mycket högre, men i ett flertal yrken finns helt enkelt inga arbetslösa att matcha mot lediga platser. Av de cirka 170 mest förekommande yrkena i Dalarnas län är mer än hälften bristyrken i större eller mindre omfattning.

Tröskeln för inträde på dagens och framtidens arbetsmarknad får ses som gymnasieutbildning, helst med yrkesinriktning. Det är nästan självskrivet att utbildning är den enda vägen för att motverka långa tider utan arbete. Det är ett långsiktigt arbete, men det är nödvändigt.

Kvalitén i utbildningarna måste också granskas. Alla Dalarnas kommuner har kanske inte de ekonomiska förutsättningar som behövs för att driva gymnasieutbildningar med hög standard i alla program. Inom tekniska ämnen krävs en omfattande utrustning för att rusta ungdomar för de nya utmaningarna inom tillverkning, it och teknik. Kan det kommunala samarbetet utvecklas ännu mer? Utnyttjas möjligheterna till företagsförlagd utbildning och praktik maximalt? Det är frågor som vi borde tala mer om idag för att vara beredda för framtiden.

Konjunkturläget i Dalarnas län

Synkroniserad tillväxt i världsekonomin och högkonjunktur i Sverige

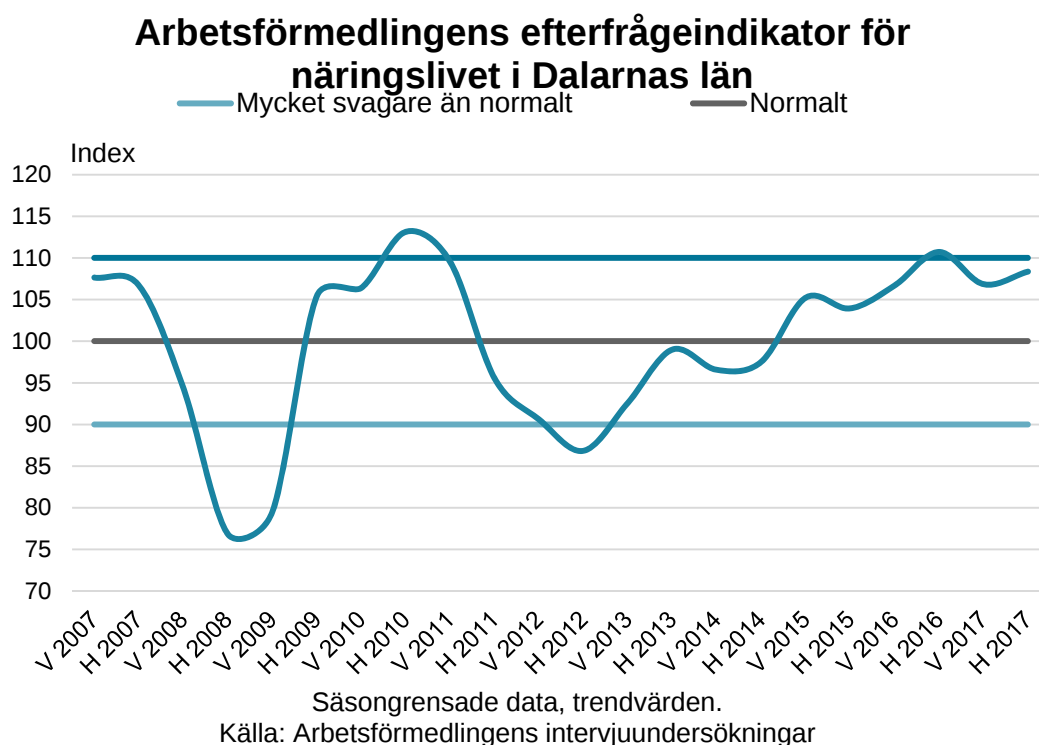
Under de senaste kvartalen har bilden för den globala ekonomin fortsatt att förbättras. Att den ekonomiska aktiviteten åter är stigande även i flera tillväxtekonomier är viktiga pusselbitar i denna utveckling. Utvecklingen är således tydligt synkroniserad och för första gången på tio år väntas i år samtliga OECD-länder visa positiv tillväxt. Under 2017 har även flertalet framåtblickande internationella enkätbaserade förtroendeindikatorer fortsatt att visa styrka vilket borgar för en bred positiv utveckling av den ekonomiska aktiviteten i världen också under 2018 och 2019.

Under 2017 har högkonjunkturen i den svenska ekonomin fortsatt att förstärkas. Aktiviteten i ekonomin fortsätter att vara hög och tillväxten har nu varit god under lång tid. Arbetsförmedlingens intervjuundersökning visar på en fortsatt tydlig optimism hos de privata arbetsgivarna. Såväl arbetsgivare inom de branscher som är mer beroende av den inhemska efterfrågan som inom de delar som påverkas mer av efterfrågan från utlandet förväntar sig en fortsatt god efterfrågan på varor och tjänster. Arbetsgivarna har även fortsatt mycket högt ställda anställningsplaner. Till detta kan läggas att stämningssläget bland hushållen förstärkts ytterligare. Förutsättningarna för en fortsatt god utveckling av såväl tillväxten i ekonomin som av sysselsättningen är således goda. Detta innebär även att högkonjunkturen i den svenska ekonomin fortsätter att mogna under vår prognosperiod.

Konjunkturen i Dalarnas län är oväntat stark

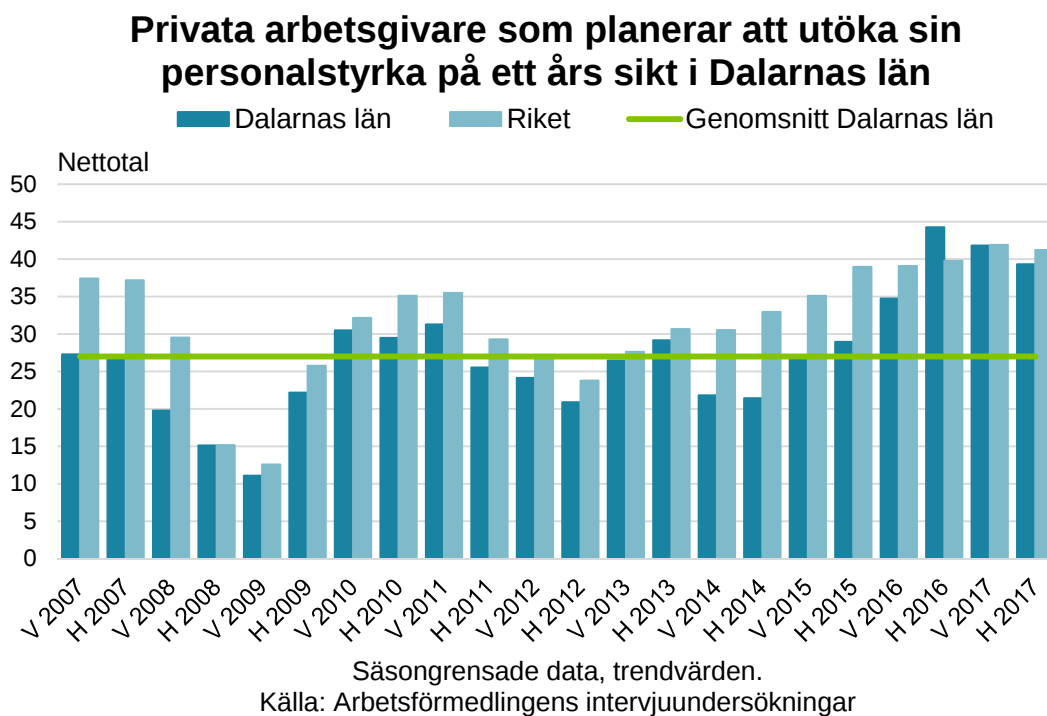
Svensk högkonjunktur är inne i en mogen fas och borde rimligen mattas av om gamla tecken gäller. I stället ligger optimism och framtidstro på samma höga nivåer som vi sett de två senaste åren. Förklaringen är en senarelagd högkonjunktur i omvärlden, där ledande ekonomier fortfarande visar tillväxt. Det bidrar till en ovanligt utdragen positiv utveckling i Sverige. Dalarna, som är ett stort exportlän av både produkter och tjänster – i form av turism – hänger på utvecklingen.

I våras föreföll det som om konjunkturtoppen var passerad och företagens bedömning av efterfrågan på produkter och tjänster började avta, men i höstens mätning pekar kurvan i efterfrågeindikatorn uppåt igen. Nivån är marginellt lägre än för ett år sedan, men ger ändå det näst starkaste höstvärdet sedan 2010. Byggindustri och privat tjänstesektor håller uppe nivån, medan tillverkningsindustrin svajar en aning. För industrins del kan utfallet tolkas på olika sätt. Se närmare om detta i avsnittet om näringsgrenarna.

Efterfrågan på företagens produktion når en kritisk nivå i Dalarnas län inom de flesta näringsgrenar. Närmare hälften av företagen i länet kan inte öka produktionen med mer än 5 procent utan att det krävs nyrekrytering. Omkring en femtedel av samtliga företag kan överhuvudtaget inte producera mer än de gör idag utan att utöka personalstyrkan. Andelen företag inom privata näringslivet som planerar att öka personalstyrkan är därför mycket högt och skapar tillsammans med vårens och förra höstens mätningar den största efterfrågan på arbetskraft under de senaste tio åren.

Efterfrågan på arbetskraft återspeglas i antalet anmälda lediga platser till Arbetsförmedlingen i Dalarna. Statistiken är inte helt tillförlitlig, men å andra sidan har det alltid funnits ett bakgrundsbrus i siffrorna. En trendlinje är därför en rätt god indikator på hur efterfrågan förändras. Under år 2017 kommer det ackumulerade antalet under kalenderåret att närma sig 30 000 platser i länet, vilket vore nytt rekord. Nivån har ökat under de tre senaste åren och trenden förefaller att fortsätta öka.

Svårt att uppfylla arbetsmarknadens behov av arbetskraft

Generellt ökar kompetenskraven i efterfrågan på arbetskraft. I takt med att industrikonjunkturen förbättrats och fler företag nyanställer höjs ribban för anställning. Samtidigt som företagen borde utöka personalstyrkan för att klara efterfrågan måste de hantera en generationsväxling. Varje år, under många år framöver, fyller omkring 3 000 sysselsatta i Dalarnas län 65 år och lämnar arbetsmarknaden. Med en rationaliseringsgrad på 90 procent i genomsnitt medför detta ett ersättningsbehov på cirka 2 700 personer utöver behovet att nyrekrytera för att inte tappa befintlig produktionskapacitet.

Fyra av tio arbetsställen uppger redan idag att det råder brist på arbetskraft och inom offentlig sektor är nivån sju av tio. Det är inte möjligt att fylla alla vakanser, varken när det gäller ny- eller ersättningsrekrytering. En möjlig sysselsättningsökning går inte att uppnå och konsekvenserna av detta kan i slutändan leda till att färre nya företag väljer att etablera sig i länet.

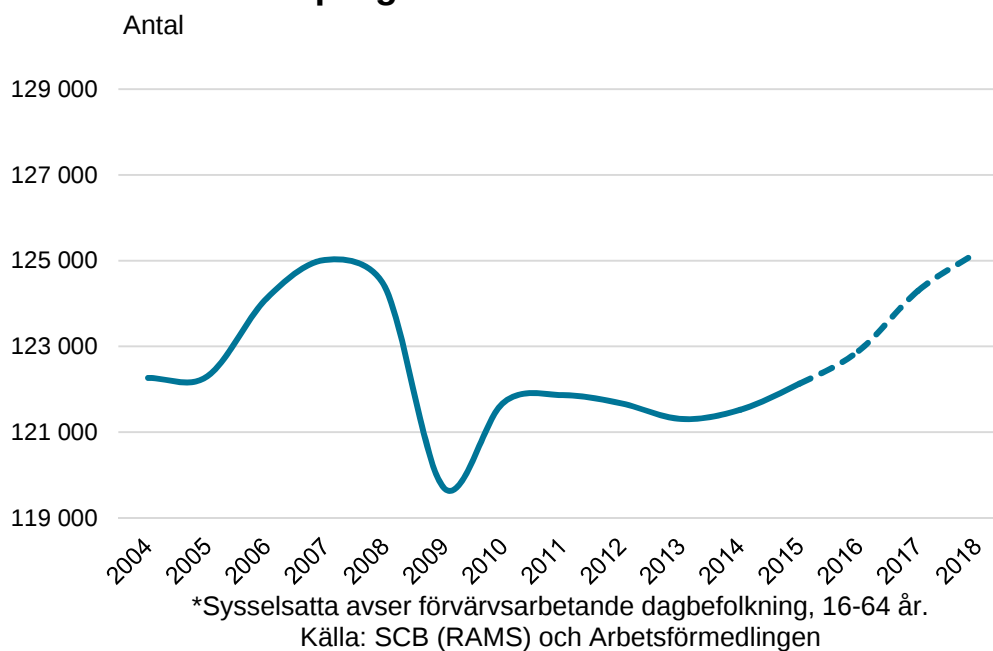
Så gott som alla näringsgrenar är beroende av ersättningsrekryteringar för personer som går i pension, men samtidigt önskar arbetsgivarna en höjning av utbildningsnivån bland de nya som ska ta över arbetsuppgifterna. Andelen varierar mellan drygt 19 procent inom tillverkningsindustrin till omkring fem procent inom byggindustri. Samtidigt har utbildningsnivån sjunkit i genomsnitt bland utbudet av arbetskraft i länet. Endast 56 procent av arbetslösa i länet har gymnasial eller eftergymnasial utbildning.

Prognos över sysselsättning och arbetslöshet

Antalet sysselsatta ökar men skulle kunna öka mer

Baserat enbart på konjunktur och företagens rekryteringsplaner vore det lätt att göra sysselsättningsprognos för Dalarnas län. Länet skulle kunna ha en mycket stark tillväxt i sysselsättning både 2017 och 2018. Tyvärr förhindras detta av bristen på lämplig kompetens och arbetskraft. Sju av tio arbetsgivare inom offentlig sektor och närmare fyra av tio inom det privata näringslivet har problem att hitta arbetskraft. I många fall leder det till att man inte anställer överhuvudtaget. Situationen blir inte bättre på kort sikt. Det råder i princip full sysselsättning bland inrikes födda. Där finns inte mycket mer att hämta.

Sysselsatta* 16-64 år i Dalarnas län prognos för 2016 - 2018

KS (Kortperiodisk Sysselsättningsstatistik) från SCB är en enkätundersökning med avseende på anställda i riket och länen. Utfallet för det tredje kvartalet 2017 jämfört med samma period året innan ger Dalarnas län den högsta tillväxten i riket på 7,8 procent mot 3,0 procent i genomsnitt i riket. Även föregående års förändring, från kvartal tre år 2015 till kvartal tre 2016 var mycket höga, 3,7 procent jämfört med 2,5 procent i riket. KS är inte lika exakt som SCB:s mer precisa data över sysselsättningen (RAMS) och kan vara tämligen svajig i enstaka mätningar, men trenden säger ändå något om det som händer i länet. Å andra sidan är inte RAMS tillgänglig för 2016 ännu.

Nivån i KS är nog tilltagen i överkant eftersom det skulle innebära en ökning bland anställda med över 9 000 personer. Resurser i den omfattningen har inte funnits i Dalarna. Visserligen är

övergångar från arbetslöshet till arbete i Dalarna drygt 13 000 under samma tid, men det är en ganska normal omsättning under ett år. Trots allt är det ytterligare en bekräftelse på att hjulen verkligen rullar i Dalarna. Ytterligare en positiv bild är att vi ser tillväxt i samtliga branscher i både privat och offentlig sektor.

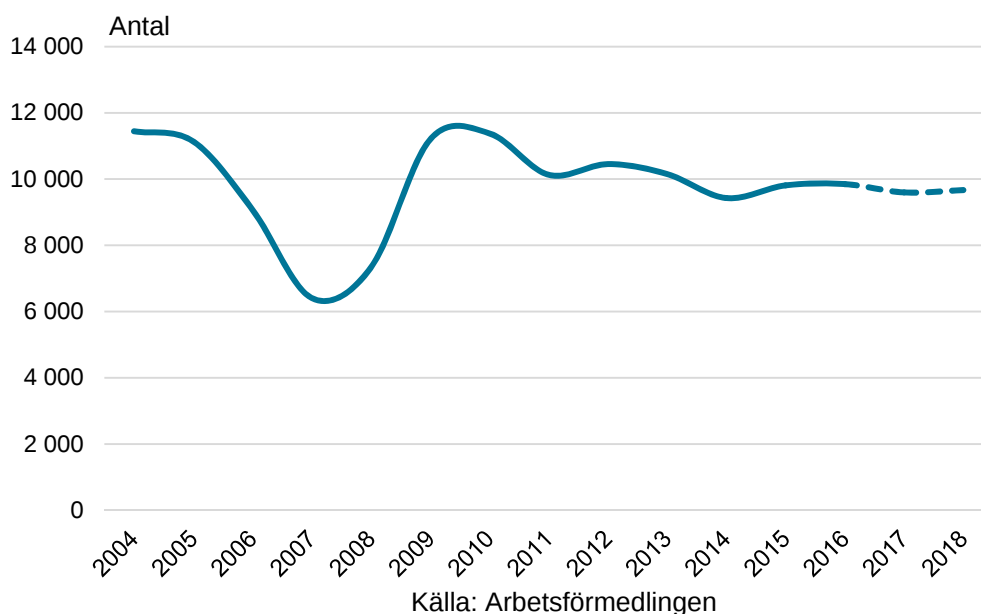
Under 2018 måste vi räkna med en dämpning av tillväxten, men med fortsatta plustecken överallt utom möjligen inom vård och omsorg. En kombination av att det helt enkelt inte finns personer med önskad kompetens att anställa och en viss försiktighet i ekonomin i kommuner och landsting, tonar ner rekryteringsmöjligheterna. Vi kan upprepa sammanfattningen från i våras där vi konstaterade att förutsättningarna för en god utveckling av sysselsättningen föreligger. Frågan är bara om det går att hitta arbetskraft med önskad kompetens.

Arbetslösheten i stort sett oförändrad

Arbetslöshetsnivån bestäms av balansen mellan efterfrågan på och utbudet av arbetskraft. Så länge balansen är konstant, de arbetslösa har en kompetens som arbetsgivarna efterfrågar och arbetsgivarna erbjuder attraktiva arbetsplatser och arbetsvillkor, består arbetslösheten enbart av friktionsarbetslösa. Det är i princip människor som är mitt emellan två jobb. Om förutsättningarna förändras, exempelvis genom att utbudet inte längre uppfyller de krav som arbetsgivarna ställer eller om efterfrågan minskar på grund av att branscher och företag försvinner, uppstår en mer svårhanterlig strukturell arbetslöshet. Det är vad som skett och sker i Dalarnas län. Efterfrågan är stark, men en stor del av utbudet uppfyller inte arbetsgivarnas krav.

Det regelbundna säsongsmonstret med upp- och nedgång i volymer av arbetslöshet bröts oväntat i oktober och november 2017 i Dalarna. Nyinskrivna arbetslösa var något färre och utflödet till arbete något större än under motsvarande period de senaste åren. Oavsett om detta är ett trendbrott eller inte så bedömer vi att ökningen i arbetslöshet som vi sett i början av 2017 avtar och vi får en närmast oförändrad nivå på arbetslösheten under 2018. I relativa tal kan vi räkna med oförändrad nivå, 7,0 procent i slutet av kvartal 4 år 2018, eftersom arbetskraften inte heller uppvisar några stora förändringar.

Inskrivna arbetslösa 16-64 år i Dalarnas län prognos för kv4 2017 och kv4 2018

Stora regionala skillnader

Både mellan länen i riket och inom Dalarnas län är skillnaderna stora i arbetslöshet. Dalarnas län har hösten 2017 en lägre arbetslöshet än riket i genomsnitt. Jämfört med länen som omger Dalarna är arbetslösheten lägre, bortsett från Jämtlands län i norr som ligger på en något lägre nivå. I öster hade Gävleborgs län rikets högsta arbetslöshet i oktober 2017. Inom länet skiljer sig kommunerna åt rejält i ett spann mellan 3,1 och 12,2 procent av registerbaserad arbetskraft i oktober 2017.

När det gäller arbetslösa inrikes födda är differenserna betydligt mindre i Dalarnas län och varierar mellan 1,9 och 4,4 procent i oktober. Avgörande för arbetslöshetens utveckling under de kommande åren är alltså hur framgångsrik etableringen av nyanlända blir samt inflödet av nyanlända i våra kommuner. Egenbosättningen (EBO) är den största volymen och trenden pekar på att orter som redan tagit emot många nyanlända får samma utveckling i fortsättningen. Vi kan därför anta att Avesta, Ludvika och Borlänge får ett fortsatt stort inflöde.

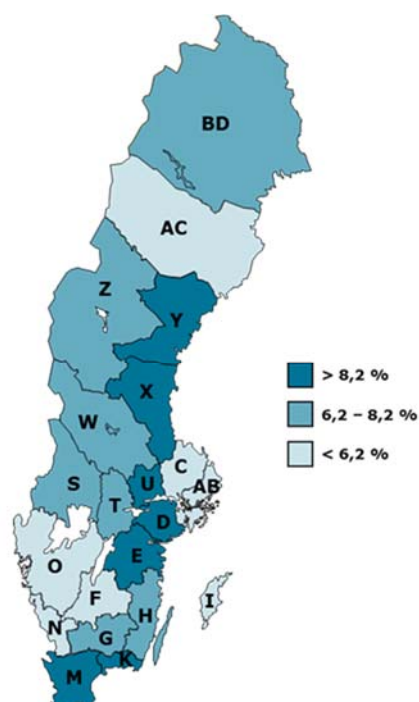
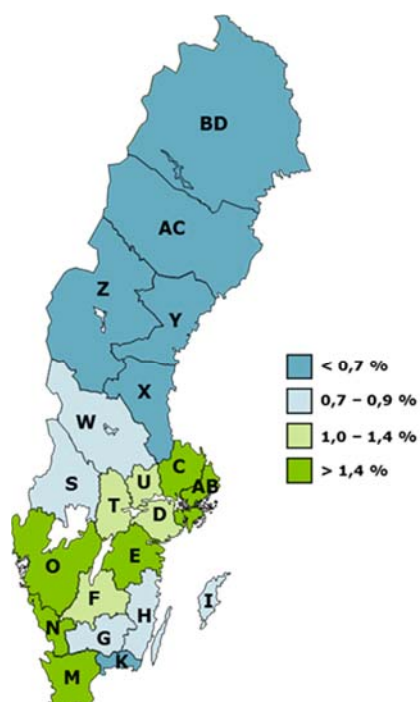
Under vissa månader 2017 har kommunerna i södra Dalarna nått en omsättning till arbete bland utrikes födda ungdomar som hör till de största i riket.

Bland inrikes födda är arbetslösheten mycket lägre än i riket. Detta är en följd av att ersättningsrekryteringarna under många år varit fler än i de flesta andra län, men medför också att de traditionella rekryteringsvägarna för många arbetsgivare är uttömda. Då måste fokus ligga på arbetslösa i de grupper som har lite längre väg ut på arbetsmarknaden, främst våra utrikes födda.

Förväntad procentuell sysselsättningsförändring (16-64 år) mellan kvartal 4 2017 och kvartal 4 2018

Inskrivna arbetslösa 16-64 år som andel av registerbaserad arbetskraft, prognos kvartal 4 2018

AB	Stockholm	I	Gotland	U	Västmanland
C	Uppsala	K	Blekinge	W	Dalarna
D	Södermanland	M	Skåne	X	Gävleborg
E	Östergötland	N	Halland	Y	Västernorrland
F	Jönköping	O	Västra Götaland	Z	Jämtland
G	Kronoberg	S	Värmland	AC	Västerbotten
H	Kalmar	T	Örebro	BD	Norrboten

Näringsgrenar

Utgående från höstens prognosvar kan man få en bild av rejäla ökningar i sysselsättningen, men bristen på arbetskraft med rätt kompetens lägger sordin på stämningen. Matchningsläget på arbetsmarknaden i Dalarna tillåter en viss ökning av sysselsättningen, men på en lägre nivå än vad som vore möjlig med bättre tillgång till kompetent arbetskraft.

Jord- och skogsbruk

Trots att jord- och skogsbruket är en liten bransch med knappt 3 000 sysselsatta är den nog så viktig. Råvaran till pappers- och trävaruindustrin kommer härifrån, liksom maten till våra middagsbord. Jordbruket håller – än så länge – markerna öppna och bidrar till en landskapsbild som blivit ett varumärke för Dalarna. Det är också viktigt för ett turistlän.

Efterfrågan på råvara till trä- och pappersindustrin ökar, men det är givetvis priset som avgör var avverkning sker. Bedömningen är att sysselsättningen inom jord- och skogsbruk blir i stort sett oförändrad, men med ett litet plustecken.

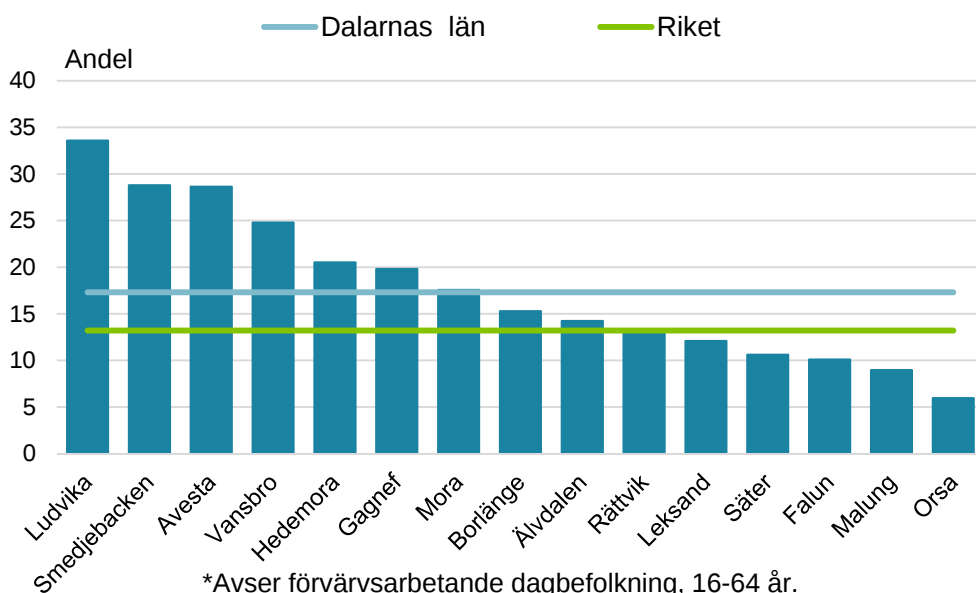
Inom branschen är det svårt att rekrytera skogsarbetare och förare av vissa jordbruks- och skogsmaskiner.

Industri

Industrin som sysselsättare är viktig i merparten av länet. I nio av Dalarnas kommuner är andelen av alla sysselsatta som jobbar direkt inom industrisektorn större än genomsnittet i riket. Ludvika har den högsta nivån, med nästan 35 procent av alla sysselsatta. Ludvika är också världens centrum, åtminstone när det gäller teknikutveckling inom högspänd likström. Industrin är Dalarnas största näringsgren inom privat sektor och sysselsatte år 2015 drygt 20 000 personer. Det utgör mer än 16 procent av alla sysselsatta i länet. Endast i fem län i riket är andelen industrisysselsatta högre än i Dalarnas län.

Rationaliseringar, nedläggningar och flytt av produktionen har i flera år åderlåtitt framför allt processindustrin i länet. Stålindustrin brottas med låga prisnivåer på stål och pappersindustrin lider av att tidningsläsandet - och därmed behovet av tidningspapper - minskar i hela världen. Nischade produkter går däremot uppåt. Den typ av specialstål som tillverkas i Borlänge är efterfrågad och nya, intressanta produkter baserad på biomassa tas fram inom massaindustrin.

Andel förvärvsarbetande* inom industrin per kommun i Dalarnas län 2015

Källa: SCB (RAMS)

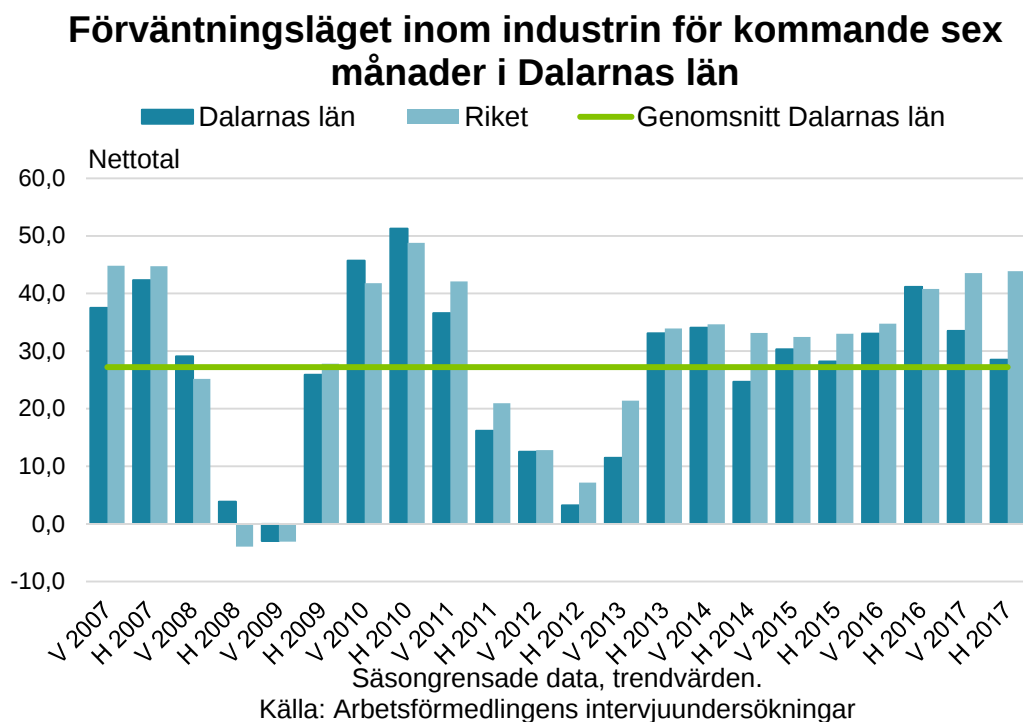
Processindustrin sysselsätter många i Avesta, Smedjebacken och Borlänge med produktion inom stål och papper, medan övriga kommuner har en livskraftig verkstads- eller träindustri.

Ökande sysselsättning och fortsatt efterfrågan på produkter

Mellan åren 2008 och 2015 minskade sysselsättningen inom industrin i Dalarnas län med 18 procent eller cirka 4 500 personer. 2016 blev också ett år med fortsatt kräftgång, men trenden förefaller vända i år. För första gången på många år beräknas sysselsättningen öka, om än svagt, under 2017 och något mer under 2018.

Bilden av industrins efterfrågeläge i Dalarnas län behöver både förklaras och justeras. Höstens mätning bygger till stor del på situationen inom livsmedelsindustri och grafisk industri, som tillsammans representerar mindre än tio procent av industrisysselsättningen i länet. Båda dessa, ur sysselsättningssynpunkt visserligen viktiga men ändå mindre betydelsefulla underbranscher, redovisar en ganska negativ utveckling, både i vårens och höstens undersökningar. Flytt av produktion ut från länet står för en del av förklaringen.

Betydligt intressantare för Dalarnas industri är utvecklingen inom stål- och metallverk, maskin- och metallindustri, trävaruindustri samt massa- och pappersindustri, som tillsammans representerar 77 procent av industrisysselsättningen i länet. Bland dessa industrigrenar bedömer endast 1 procent att efterfrågan på produkter minskar, medan 65 procent tror på oförändrad efterfrågan och 34 procent tror på ökad efterfrågan under de kommande 6 månaderna.

Mot den bakgrunden ska diagrammet ovan tas med en nypa salt. De viktigaste industrigrenarnas bedömning av efterfrågan på produkter är fortfarande både stark och ökande. Den reella utvecklingen för dalaindustrin kommer därför att i stort sett följa utvecklingen i riket.

Det finns emellertid några riktigt högljudda varningsklockor som pockar på uppmärksamhet. I takt med att industrin nu behöver både ersätta arbetskraft som slutar och samtidigt arbeta med nyrekryteringar, blir bristen på lämpliga kompetenser allt tydligare. Andelen industriföretag som uppger brist på arbetskraft vid rekryteringar under de senaste 6 månaderna är hösten 2017 uppe på rekordhöga 42 procent, det högsta bristvärdet på minst tio år.

Rationaliseringar och automatiseringar inom industrin de senaste åren medför en generell höjning av kompetenskraven bland den framtida arbetskraften. Allt fler industrijobb kräver processförståelse och operatörskompetenser. Framför allt processindustrin vittnar om att kunskapsnivån bland elever från gymnasiets industriutbildning inte längre räcker till för jobb i branschen. Kompetenskraven ligger idag ofta någonstans mellan gymnasie- och högskolenivå, antingen i form av ett fjärde år i gymnasiet eller en påbyggnadsutbildning via Yrkeshögskolan. Framför allt är det mer kunskaper i CNC-programmering som efterfrågas. Det gäller för kommunerna att se över standarden i gymnasieutbildningen avseende tillgången till maskiner och undervisningsmaterial som behövs för att göra ungdomarna helt anställningsbara. I annat fall kommer länets industriföretag inte att klara av den ökning av produktionskapaciteten som efterfrågan på produkter förutsätter.

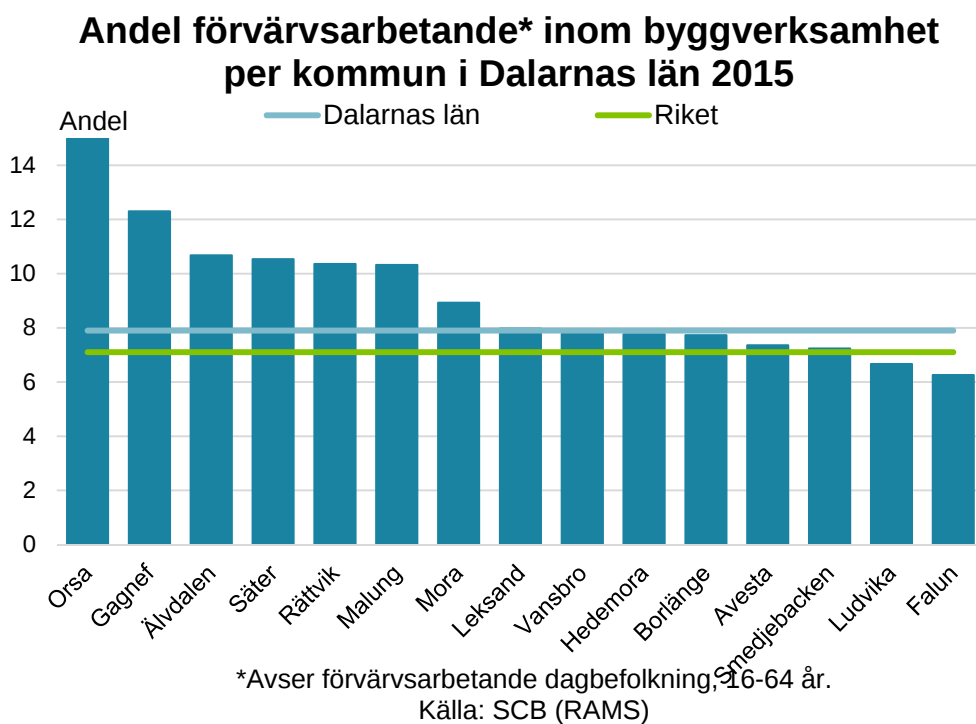
Bristen på rätt kompetens får negativa återverkningar både för industrin och för hela samhället. Konsekvenserna inom industrin är att 21 procent av företagen blir tvungna att tacka

nej till order och 57 procent måste låta personalen jobba övertid. Båda lösningarna medför ekonomiska avbräck. I det första fallet är det bortfall av produktion och produktionsvinster, i det andra fallet ökade personalkostnader för övertiden.

Byggverksamhet

En stor del av Sverige har byggts och byggs av arbetskraft från Dalarna. En dalabyggare är uppskattad i hela landet och även utanför landets gränser. Många av länets byggföretag har verksamhet utanför hemorten. Bara i två kommuner i Dalarna är sysselsättningen inom bygg lägre än rikets genomsnitt, men där har man å andra sidan annat för sig.

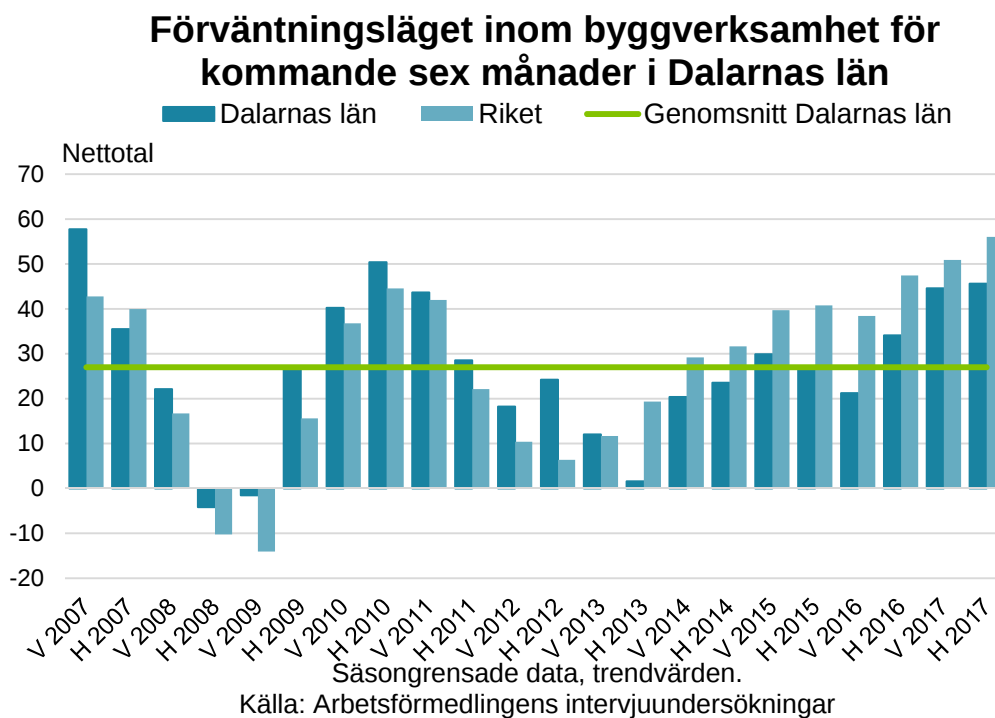
Redan för mer än ett år sedan konstaterade vi att tillgången på arbetskraft inom byggindustrin var mycket begränsad i Dalarnas län. På något sätt har ändå branschen lyckats skaka fram personal och bedömningen är att sysselsättningen faktiskt ökade mellan 2016 och 2017, även om det borde vara mycket svårt att hitta arbetskraft.

Fortsatt stark konjunktur inom byggindustrin

Byggföretagen i Dalarnas län bedömer att efterfrågan på deras tjänster stiger ytterligare från redan höga nivåer under de senaste åren. Samtidigt har andelen företag med rekryteringsproblem ökat från 25 procent hösten 2013 till 43 procent i år. För att inte tappa order är ändå företagen i branschen tvungna att hitta den kompetens som behövs. I liten skala är detta ännu möjligt, men när ett större byggprojekt dras igång, exempelvis flygplatsbygget i

Sälen, kommer det att behövas förstärkning från utlandet eller att byggpersnall som jobbat i andra delar av landet tas hem till Dalarna.

Vanligen är höstprognosen mer lågmäld när det gäller bedömningen av efterfrågan på byggtjänster, men under både 2016 och 2017 var höstprognosen mer positiv än vårprognosen. I år kan vi se en framtidstro som är mycket hög med tanke på att det blir allt svårare att hitta byggarbetskraft. I år har också flygplatsbygget i Sälen kommit igång. Där kommer det att färdigställas 40 000 kvadratmeter försäljningsyta för butiker och service och ytterligare 3 000 kvadratmeter yta för själva flygtrafiken. Det mesta av arbetet utförs under 2018 och 2019.

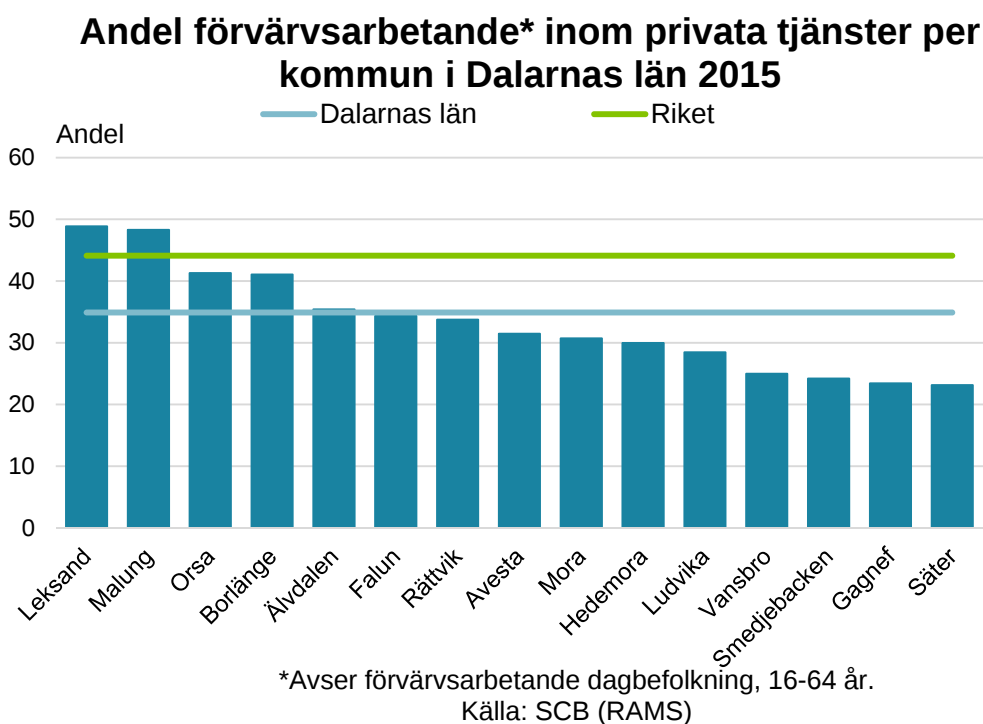
Även om det varit möjligt att rekrytera produktionspersonal den senaste tiden är bristen på platschefer, byggingenjörer och offertingenjörer ett ständigt återkommande problem. Även inom byggbranschen har många byggföretag varit tvungna att tacka nej till order på grund av att det inte gått att få tag på varken dessa nyckelpersoner eller produktionspersonal i företagen. Nästan vartannat byggföretag, 41 procent av samtliga, har råkat ut för detta under de senaste sex månaderna. 71 procent av byggföretagen i Dalarna har försökt lösa produktionsproblemen genom övertid.

Vi bedömer att sysselsättningen inom byggbranschen ökar ytterligare en aning, men inte i samma utsträckning som branschen skulle kunna utvecklas om det fanns tillgång till lämplig arbetskraft. Det finns helt enkelt inte personella resurser att fylla alla de vakanser som skulle uppstå. Då nästan vartannat byggföretag drabbas av bristen på arbetskraft måste

rekryteringen, eller byggtjänsterna, hanteras med personal från andra län eller från utlandet. Det påverkar inte sysselsättningsnivån bland nattbefolkningen inom byggindustrin i Dalarna, men däremot dagbefolkningen i det fall de anställs av ett dalaföretag och är folkbokförda i Sverige. Problemet med personal från utlandet är det inte alltid bidrar till ökad dagbefolkning. För det måste man vara folkbokförd i Sverige. Så hyr man in utländska byggfirmer med egen personal märks det inte i sysselsättningsstatistiken.

Privata tjänster

Privata tjänster är ett samlingsbegrepp för handel, information och kommunikation, hotell och restaurang, transport, företagstjänster och personliga och kulturella tjänster. Mellan åren 2007 och 2015 ökade sysselsättningen med drygt 2 500 personer i Dalarnas län och nådde upp till 42 600 sysselsatta i slutet av 2015. I förhållande till riket jobbar en lägre andel inom privata tjänster och tillväxtpotentialen är god. Endast Leksand och Malung-Sälen med stor besöksnäring når över riksnivån i andel sysselsatta i kommunerna.

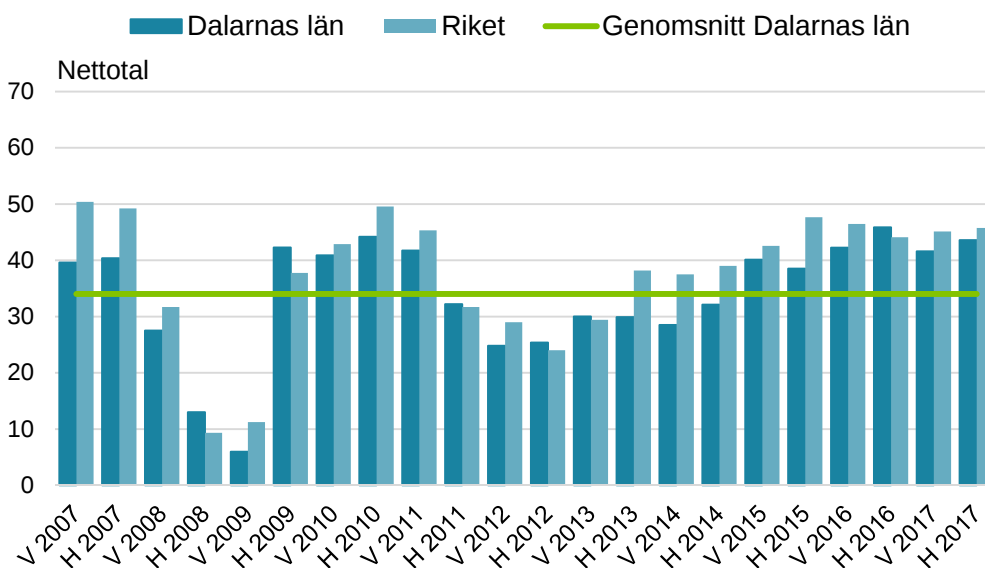
Borlänge har gått från en industriort till en handels- och logistikort och har också en tjänstenäring som är större än länsgenomsnittet. Även i Orsa jobbar många inom besöksnäringen. Falun har däremot tappat en del av sysselsättningen inom handeln och låg 2015 på ett länsgenomsnitt när det gäller privata tjänster. Resten av dalakommunerna är svagare representerade inom dessa branscher, men där är i stället bygg och industri större.

Privata tjänstesektorn har ökat under årens lopp och med en fortsatt utbyggnad av anläggningarna i fjällområdena kommer branschen också att växa under kommande år. Sysselsättningen har ökat kontinuerligt sedan 2009 och med dagens positiva utveckling kan vi räkna med en tillväxt på upp till 1,5 - 2 procent under det kommande året.

Förväntningarna fortfarande på en mycket hög nivå

Tjänsteföretagens bedömning av efterfrågan är stabilt högt även i höstens undersökning. Ända sedan våren 2015 har förväntningarna legat över det tioåriga genomsnittet i länet. Dalaföretagen ligger normalt snäppet under riksnivån med undantag av hösten 2016, men följer i stort sett rikets utveckling.

Förväntningsläget inom privata tjänster för kommande sex månader i Dalarnas län

Säsonggrensade data, trendvärden.
Källa: Arbetsförmedlingens intervjuundersökningar

Handeln är stabil med tillväxt under flera år och bedöms öka i sysselsättning även 2017 och 2018. Bristen på arbetskraft är relativt låg inom handeln, men är trots allt ett växande problem. Från en nivå där mindre än tio procent av företagen upplevde rekryteringsproblem 2013 och 2014 har andelen vuxit till 37 procent hösten 2017. Problemen är, som vanligt, kvalificerade tjänster inom handeln där det krävs någon form av eftergymnasial utbildning eller erfarenhet av liknande tjänster.

Handeln är en bra inkörsport för unga och det bör finnas goda möjligheter för unga arbetsökande att få den första anställningen på arbetsmarknaden just inom handeln. Därmed inte sagt att kompetenskraven är låga inom handeln. Dalarna har hög internationell klass inom turismen, där handeln är en viktig del och språkkunskaper, ansvarstagande och produktkunskaper är viktiga kompetenser.

Hotell och restaurang, den andra stora branschen inom besöksnäringen, beräknas också öka i sysselsättning i år och nästa år. Här kan det dock vara svårt att nå tillväxtmålen beroende på en allt allvarligare brist på rätt kompetens bland arbetssökande. Andelen företag som upplevt rekryteringsproblem var hösten 2017 hela 42 procent, jämfört med 38 procent året innan. Kockarna toppar inte bara Dalarnas bristyrkeslista, utan är ett problem i hela riket. Det leder till att dalarestaurangerna inte kan erbjuda de menyer man gärna vill. Under den mest intensiva säsongen är det i princip brist på de flesta yrkeskategorier i nordvästra delen av länet. Allt från hovmästare och bartendrar till taxiförare och lokalvårdare saknas.

Inom **transportbranschen** är bristtalen de högsta vi uppmätt. Mer än 40 procent av företagen i Dalarnas län uppger brist på arbetskraft under de senaste sex månaderna. Detta gäller för övrigt i alla län i riket. Lägst är andelen med brist i Jämtlands län, 30 procent, och högst i Kronobergs län, 62 procent. Medeltalet för riket är 48 procent. Framför allt är bristen på lastbilsförare ett problem. I mer än en tredjedel av fallen lyckades man inte rekrytera någon överhuvudtaget i Dalarnas län. Bristen ledde till att personalen fick arbeta mer i mer än 70 procent av fallen, men också att 11 procent varit tvungna att tacka nej till order. I vissa fall har man kunnat lösa bristen med inhyrd personal från bemanningsföretag, vilket också fördyrat verksamheten. Tros detta bedöms branschen ha fler sysselsatta både i år och nästa år.

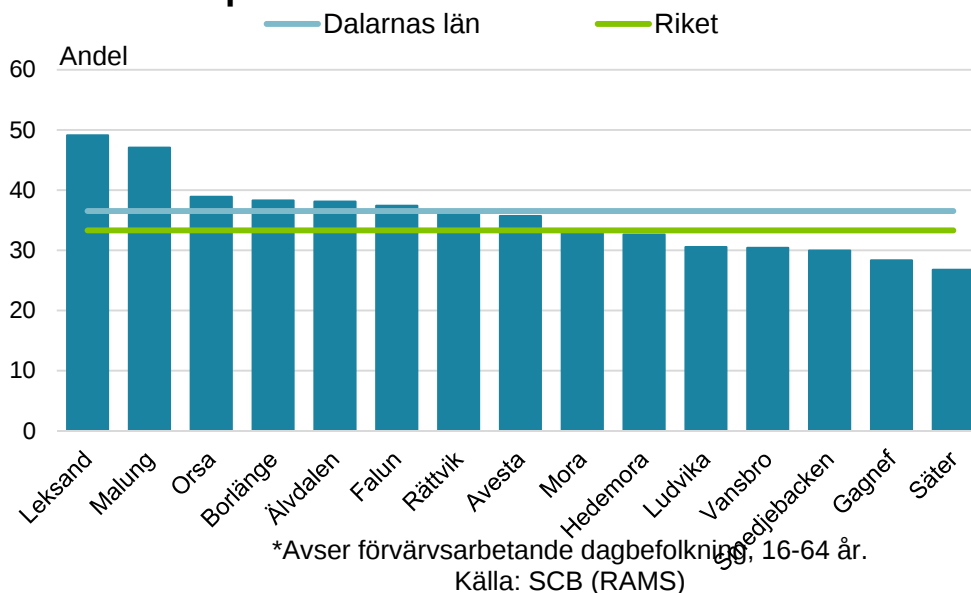
Information och kommunikation är en liten bransch i Dalarna och sysselsättningen varierar kraftigt mellan olika år. Det är svårt att hitta kvalificerad personal inom informationsteknik i länet och bristtalen är höga. 74 procent av företagen uppger att de haft rekryteringsproblem det senaste halvåret. Rekryteringen bland utrikes födda har till viss del dämpat problemet då språkkunskaperna i svenska inte alltid är avgörande för jobb inom branschen. Sysselsättningen beräknas ändå öka svagt både i år och nästa år.

Personliga och kulturella tjänster ingår till stor del i besöksnäringen. Här finns mycket goda möjligheter för expansion under prognosperioden, och sysselsättningen ökar både innevarande år och under 2018. En allt större del av turisterna som besöker Dalarna efterfrågar upplevelser och event under sin vistelse och företagen i branschen hakar på trenden. Det betyder en ökad efterfrågan på olika typer av guider och aktivitetsledare under kommande år. När den nya flygplatsen i Sälen står färdig väntas en kraftig ökning av sysselsättningen inom personliga tjänster men också i flera andra branscher. Den stora frågan är var denna arbetskraft ska hittas.

Offentliga tjänster

Offentliga tjänster består av utbildning samt vård och omsorg som bedrivs av offentlig huvudman. Dessutom ingår offentlig förvaltning i kommuner, landsting och stat. I Dalarnas län ligger den allra största delen av verksamheten inom vård, omsorg och utbildning på arbetsställen med offentlig huvudman, men privata vård- och utbildningsföretag växer från år till år.

Andel förvärvsarbetande* inom offentliga tjänster per kommun i Dalarnas län 2015

Det finns stora behov av rekryteringar inom offentlig sektor då det saknas personal i de flesta verksamheter. Bristtalen hösten 2017 är extremt höga, 70 procent, vilket kan jämföras med situationen våren 2009 då nivån låg på drygt elva procent. Enbart ersättningar för pensionsavgångar inom vård och omsorg utgör drygt 700 personer per år. Bland sjuksköterskor är ersättningsbehovet i Dalarna cirka 100 personer och bland undersköterskor cirka 160 personer nästa år.

Bristen på personal blir allt allvarligare

Bemanningsläget inom både vård och omsorg och utbildning är kritiskt och kommer ytterligare att förvärras under kommande år. Det råder en nationell brist på lärare inom främst tekniska och naturvetenskapliga ämnen som inte ser ut att kunna lösas på flera år.

Inom vård och omsorg är problemen ännu större. Både landsting och kommuner har ett underskott på sjukvårds- och omsorgspersonal med eftergymnasial utbildning, från grundutbildade sjuksköterskor till läkare och specialister. Bristen kommer att bli allt större i takt med att så många inom omsorgssektorn i Dalarnas län årligen lämnar arbetsmarknaden på grund av pension. Dessutom är den lilla reserven av gymnasieutbildad personal såsom undersköterskor, vårdbiträden och personliga assistenter, så gott som obefintlig under tider då det efterfrågas semestervikarier. Även hösten 2017 hamnar undersköterskor på listan över bristyrken i Dalarna.

Mer än 40 procent av de anmälda lediga platserna hittills under 2017 hänförs till vård- och omsorgssektorn. Efterfrågan är helt enkelt mycket större än utbudet av lämpliga sökande. Av de 20 mest allvarliga bristyrkena i Dalarnas län hösten 2017 finns sex yrken inom vården och ytterligare sju inom undervisning.

Av förklarliga skäl kan inte sysselsättningen växa i någon större omfattning inom offentlig sektor i Dalarnas län, även om det skulle behövas. Dels finns en rent ekonomisk aspekt som begränsar möjligheterna till ökad rekrytering, dels är det mycket svårt att hitta personal inom yrken där det krävs någon form av certifiering. De ibland onödigt strikta och byråkratiska reglerna för att godkänna utländsk utbildning är också ett hinder. Här borde vi titta på hur våra grannländer agerar, framför allt Norge. Krav på enstaka kurser, som ofta inte ens är möjliga att komplettera, får inte vara ett hinder för att legitimera en person med utländsk utbildning och arbetslivserfarenhet om det inte är uppenbart att det leder till svårigheter att bedriva verksamheten. Dalarna och Sverige har inte råd att undvara arbetskraft som i praktiken kan göra ett fullgott arbete men som måste flytta vidare till andra länder på grund av stelbenta regler.

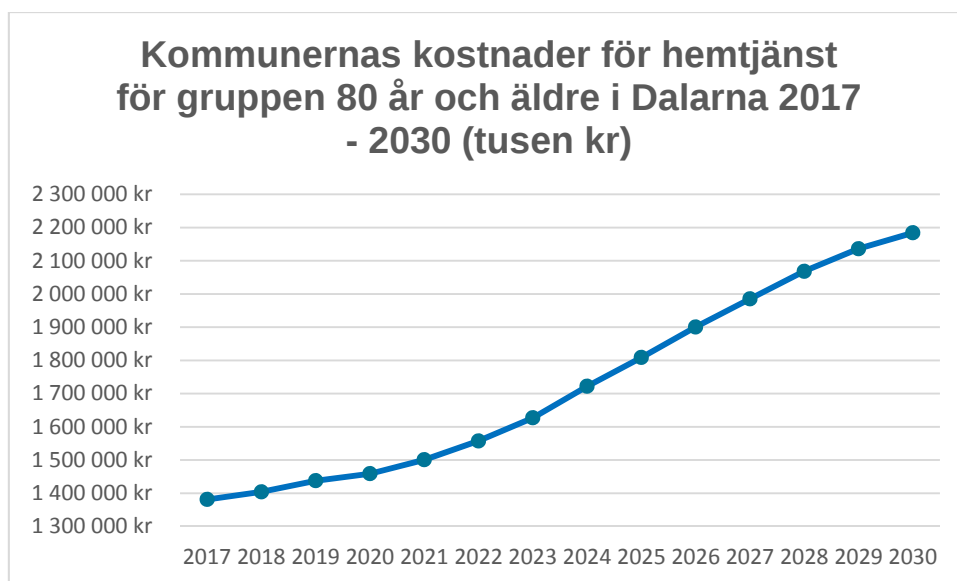
Inom offentlig förvaltning och undervisning bedöms sysselsättningen öka marginellt under 2017 och 2018, medan en svag minskning noteras inom vård och omsorg. Här kommer dock ersättningsbehovet till följd av pensionsavgångar att vara mycket stort.

Befolkning och arbetskraft

Den stora generationsväxlingen tid är lång ifrån över i Dalarnas län. Åtminstone fram till år 2030 kommer inrikes född befolkning i arbetsför ålder att minska varje år. Tappet är närmare 1 000 personer årligen och det slår hårt i alla länets kommuner, även om takten ser olika ut i Falun jämfört med Mora. Enligt Statistiska Centralbyråns (SCB) befolkningsprognos från 2015 kommer antalet inrikes födda personer i åldern 18 – 64 år i Dalarnas län att minska med 10 600 personer mellan åren 2017 och 2030. Tack vare invandringen kommer det totala antalet i arbetsför ålder att bli nästan konstant, men för arbetsmarknadens fortsatta funktion krävs att de nya svenskarna också kommer i jobb.

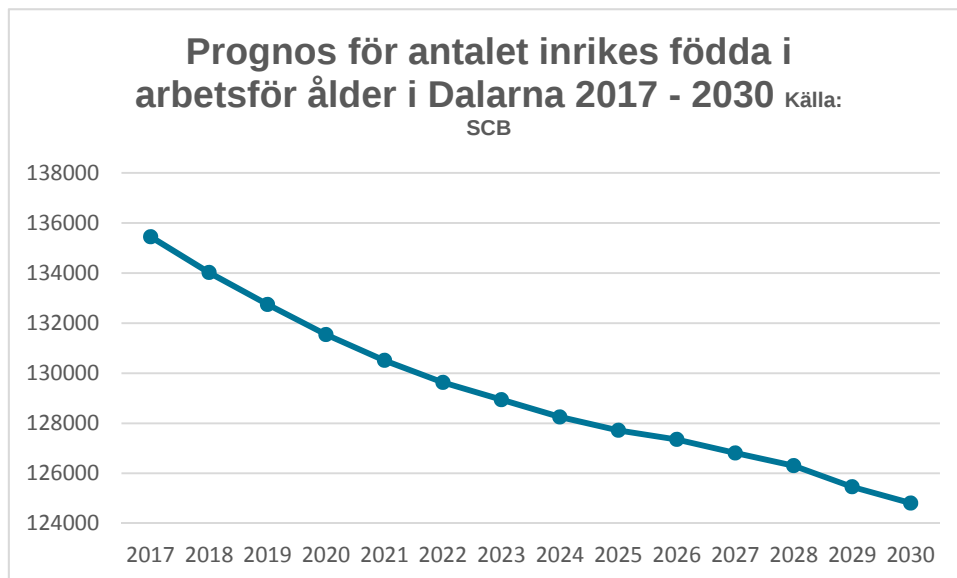
Kraftigt ökande kostnader för äldreomsorgen

Baserat på kommunernas kostnader för hemtjänst för gruppen 80 år och äldre under år 2016 kan vi beräkna utgifterna per år till 2030. Om kostnaderna ligger kvar på 2016 års nivå får vi en ökning med 58 procent under de kommande tretton åren. Detta sätter givetvis stor press på kommunernas skatteunderlag och är ytterligare en orsak till att sysselsättningen måste bibehållas eller öka.

Inrikes födda i arbetsför ålder minskar stadigt

Med enbart inrikes födda kan Dalarnas län inte upprätthålla nuvarande sysselsättningsnivå och en expansion och tillväxt är inte heller möjlig. Länet är alltså beroende av inflyttning för att behålla sysselsättning och välfärd. Teoretiskt sett skulle Dalarna kunna få en påfyllning från andra regioner i Sverige, men alla län utom Stockholm, Skåne och Halland är i samma situation med minskande inhemsk befolkning i arbetsför ålder. Lösningen för Dalarna och för hela Sveriges landsbygd är att få fler personer från andra länder att flytta in. Varifrån de kommer och hur det sker är av mindre betydelse, huvudsaken är att det är människor som är i arbetsför ålder och som på sikt kan ta de lediga jobben som kommer att finnas.

Jobben kommer att finnas kvar. 48 procent av Dalarnas arbetsgivare bedömer att deras företag och organisationer kommer att ha fler anställda om fem år jämfört med dagens läge, enligt Arbetsförmedlingens undersökning hösten 2017. Samtidigt tror endast sex procent på en minskning av antalet.

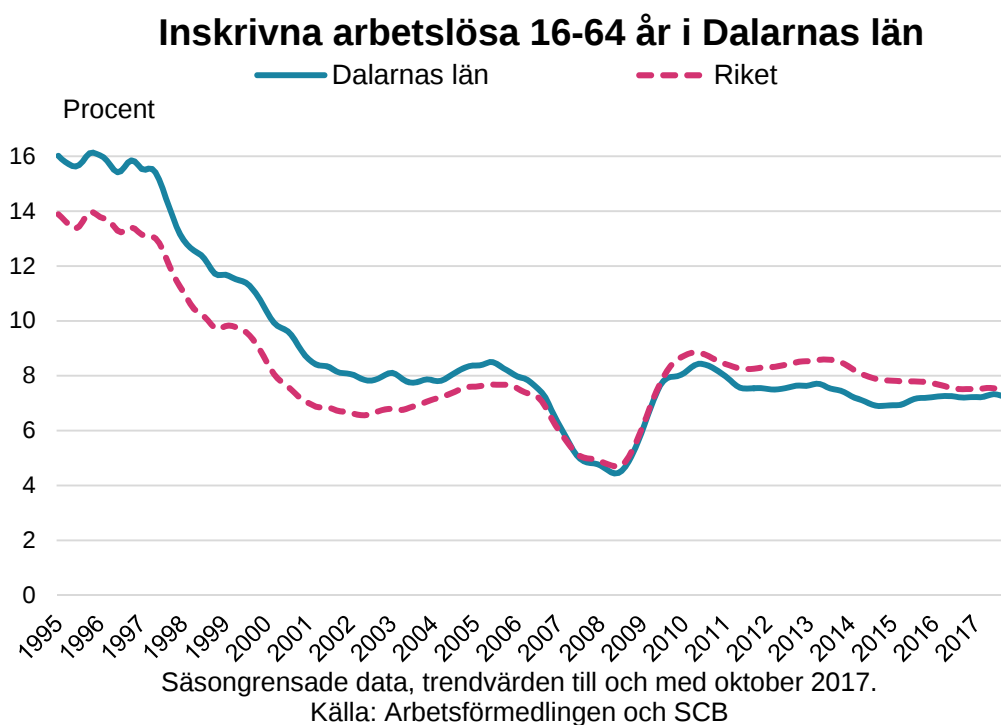
Varje år under överskådlig tid kommer cirka 17 000 personer sysselsatta inom vård och omsorg i hela riket att fylla 65 år och därmed i de flesta fall lämna arbetsmarknaden. Antalet ungdomar som under de senaste åren påbörjat vård- och omsorgsutbildningen i riket pendlar omkring 3 500 årligen. Det kommer att bli ett fortsatt stort glapp mellan efterfrågan och utbud av personal i branschen. Än så länge utbildas relativt stora volymer inom vuxenutbildningen för att täcka behovet, men de begränsas ofta till gymnasiala utbildningar. Från undersköterskenivå och uppåt måste utbildningsvolymerna ökas kraftigt om välfärden ska tryggas.

Scenariot är akut inom vården, men berör i större eller mindre utsträckning samtliga näringsgrenar. Pensionsavgångarna kommer att vara fortsatt omfattande. Ambitionen att fler ska jobba kvar efter fyllda 65 år är en god tanke, men har hittills inte haft någon större effekt. Den reella pensionsåldern är fortfarande under 64 år.

Inskrivna arbetslösa vid Arbetsförmedlingen

Arbetslöshetens utveckling

Diagrammet nedan skildrar hur länets och rikets arbetslöshetsnivåer har förändrats ur ett mer långsiktigt perspektiv. Under perioden 1995–2008 sjönk arbetslösheten i Dalarna. Det kan förklaras med en stabilisering från den höga arbetslösheten som uppkom som en följd av finanskrisen under inledningen av 90-talet.

Fram till 2006 låg dock nivåerna i Dalarna på en något högre nivå än riket i genomsnitt, för att sedan följa rikets kurva till en så pass låg nivå som strax ovanför 4 procent under 2008. Riket och Dalarnas nivåer har sedan följts åt fram till mitten på 2009 då Dalarnas arbetslöshet sjönk snabbare än riket, då generationsväxlingen medförde ett ökat behov av ersättningsrekryteringar.

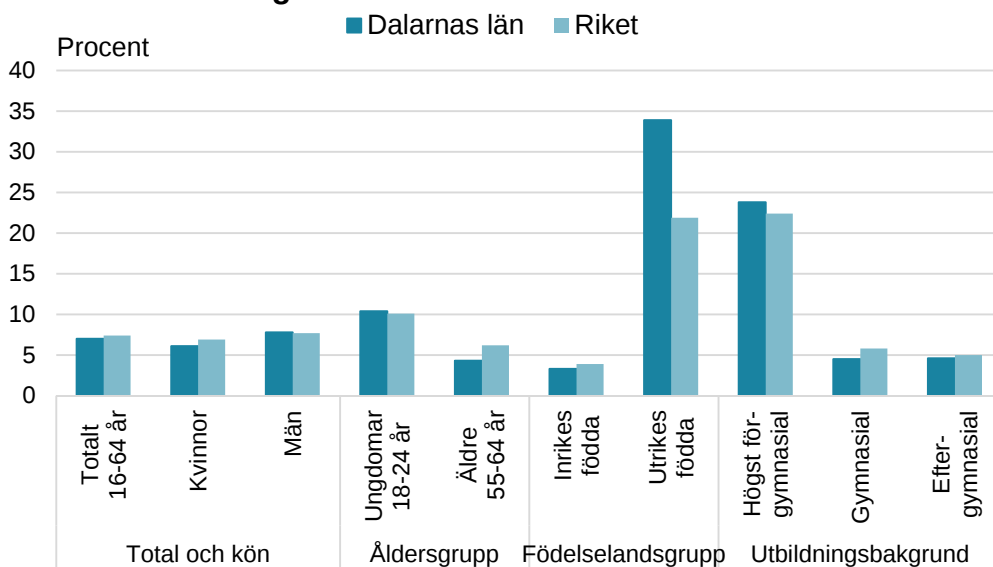
Arbetslösheten i Dalarna är fortfarande något lägre än i riket, men har under 2017 närmast sig riksnivån, då framför allt en större andel utrikes födda med kort utbildningsbakgrund anmält sig som arbetssökande i Dalarna jämfört med rikets genomsnitt. Länet hör till de regioner i riket som har störst andel utrikes födda med kort eller bristfällig utbildning. Därmed krävs det också längre tid för integration och etablering. Resultatet blir en tillfällig trafikstockning med större volymer i långa tider utan arbete. Som andel av arbetskraften har sökande med långa inskrivningstider legat tämligen konstant.

Arbetslöshetens sammansättning

Arbetslösheten bland utrikes födda personer är märkbart högre i Dalarnas län än i riket i genomsnitt. Som tidigare nämnts hänger detta samman med utbildningsnivå och kompetens hos de arbetslösa. Bland de utrikes födda unga arbetslösa i länet saknade 61 procent gymnasieutbildning jämfört med 53 procent i riket i oktober 2017. Länet hamnar därmed bland de regioner i riket som har störst andel unga utrikes födda med kort utbildning och det medför givetvis ett mycket större behov av insatser innan dessa grupper kan matchas mot arbetsmarknaden.

Vid en jämförelse mellan olika grupper av arbetslösa kommer detta att slå igenom på flera sätt. Ungdomsarbetslösheten är något högre än i riket, arbetslösheten bland männen – där de utrikes födda är en stor grupp – är också högre än rikets och detsamma gäller gruppen med endast förgymnasial utbildning.

Inskrivna arbetslösa 16-64 år fördelat på olika grupper i Dalarnas län genomsnitt av kv2 och kv3 2017

Källa: Arbetsförmedlingen och SCB

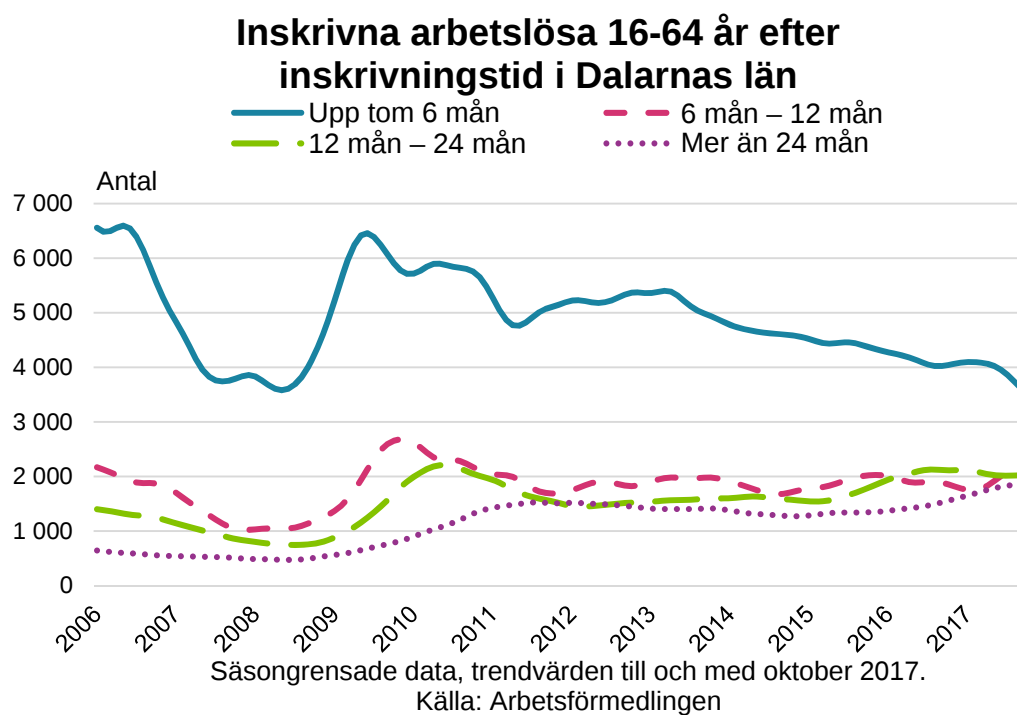
Däremot är arbetslösheten bland kvinnor, äldre, gymnasieutbildade och bland dem som har eftergymnasial utbildning lägre än rikets. Man kan påstå att det råder full sysselsättning bland inrikes födda, och den arbetskraftsreserv som finns idag är i princip de utrikes födda. En låg arbetslöshet är i sig inget eftersträvarsvärt mål. En för låg arbetslöshet kan innebära negativa konsekvenser för tillväxten. Vi ser nu att flera företag och organisationer i Dalarna fått en ökad efterfrågan på varor och tjänster, samtidigt som många har behov av att ersättningsrekrytera på grund av pensionsavgångar. Prognosen visar att så många som en tredjedel av alla privata arbetsgivare i Dalarnas län som uppgett att de har rekryteringsproblem får tacka nej till order på grund av svårigheter att hitta personal som kan utföra arbetet.

Ju fler arbetssökande det finns, desto lättare är det för arbetsgivarna att hitta rätt kompetens. Problemen uppstår om de som söker jobb stannar länge i arbetslöshet utan att hitta arbete. En längre tid utan arbete är en indikation på att de kompetenser man bjuder ut eller de yrken man söker inte efterfrågas i tillräcklig utsträckning. En breddning av det egna utbudet genom påbyggnadsutbildning eller genom att söka aktivt även i andra delar av landet kan vara en lösning för den enskilde.

Det är en betydligt högre andel personer utan gymnasieutbildning som är arbetslösa i jämförelse med de som har avslutad gymnasieutbildning eller de som har en eftergymnasial utbildning. Störst är skillnaden mellan förgymnasialt utbildade och de som har en gymnasieutbildning, där arbetslösheten i Dalarnas län ligger på 23,8 procent respektive 4,5 procent. Att slutföra gymnasiet ökar alltså möjligheten till arbete påtagligt och visar på att arbetsgivarna i hög grad lägger vikt vid utbildad arbetskraft i sin kompetensförsörjning.

Rekryteringsplanerna bland Dalarnas arbetsgivare inom det privata näringslivet är fortfarande på en mycket hög nivå. Efterfrågan på arbetskraft kommer därför att vara stor under 2017 och 2018. Trots ett fortsatt inflöde i etableringen, beräknat till drygt 1 200 personer under 2018, kommer inte andelen arbetslösa att förändras till någon betydande del. Antalet ökar något, men som andel av den registerbaserade arbetskraften stannar nivån på nuvarande nivå, omkring 7,0 procent, även om ett år.

Tider i arbetslöshet

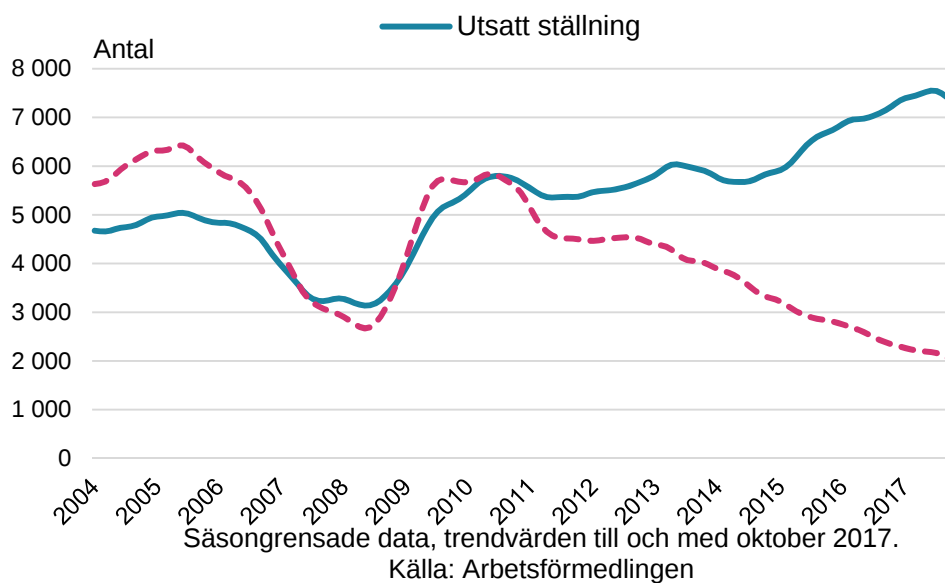
I Dalarnas län är andelen arbetslösa med mycket långa tider utan arbete lägre än i riket i genomsnitt. Bland personer som varit utan arbete mer än 24 månader är andelen i Dalarnas län 20 procent av samtliga arbetslösa i oktober 2017. I riket är det 22 procent som tillhör denna grupp. Antalet ser dock ut att öka i Dalarnas län i takt med att många nyanlända som skrevs in under 2015 passerar 24-månadersgränsen. Samtidigt planar kurvan ut för antalet inskrivna utan arbete i 12 till 24 månader. Antalet som varit inskrivna utan arbete i 6 månader har minskat till cirka 3 500 personer i oktober.

Arbetssökande som behöver mer stöd för att komma ut på arbetsmarknaden

I oktober för ett år sedan utgjorde andelen med utsatt ställning 73 procent av alla inskrivna arbetslösa. På ett år har andelen ökat till 75 procent. Allt större andel av de inskrivna arbetslösa i Dalarnas län tillhör således någon av de grupper som har en utsatt ställning på arbetsmarknaden, även om vi ser tendenser till minskningar under de senaste månaderna. Det är människor som av olika orsaker inte har den kompetens som efterfrågas av arbetsgivarna i länet. Vi har således redan en paradoxsituation med brist på arbetskraft i många yrken och branscher, men samtidigt ett stort antal arbetssökande som har svårt att få jobb.

Dessa fakta är viktiga att hålla i minnet när vi diskuterar det stora behovet av ersättningsrekryteringar i framtiden. Endast en del av alla som söker jobb i Dalarna har förutsättningar att utan stöd gå in och ta de jobb som blir lediga. Majoriteten av de andra behöver utbildning, träning, praktik och kanske ekonomiska stöd till arbetsgivaren för att ha en realistisk chans på arbetsmarknaden.

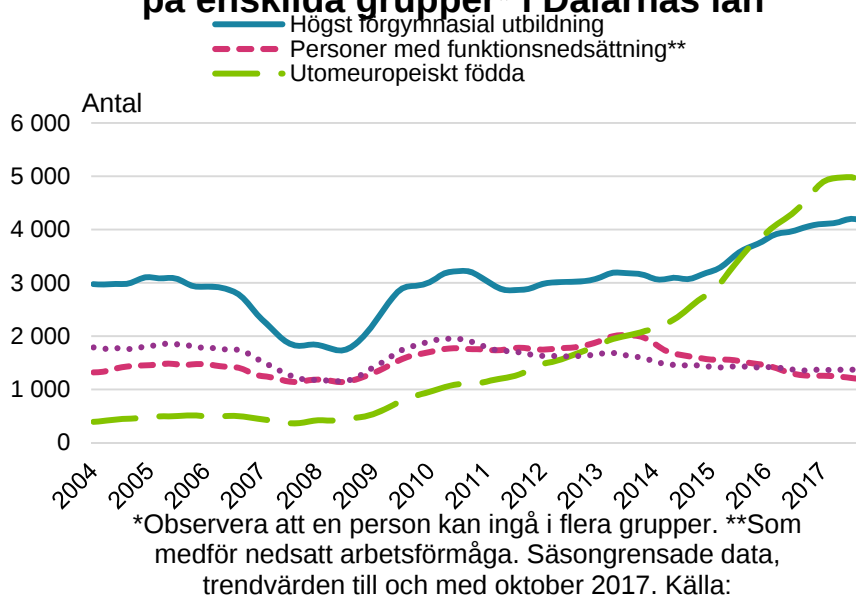
Inskrivna arbetslösa 16-64 år med utsatt ställning på arbetsmarknaden och övriga inskrivna

För äldre arbetslösa och arbetslösa med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga är problemen inte så stora. Många äldre är oerhört efterfrågade på dagens arbetsmarknad då de ofta har kompetenser som unga nyutbildade saknar. För arbetslösa med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga finns ett väl inarbetat stödsystem, där bland annat SIUS-verksamheten är en starkt bidragande orsak till att så många får arbete. SIUS (Särskilt Introduktions- och Uppföljningsstöd) innebär att en arbetssökande kan få personligt stöd och introduktion på en arbetsplats av speciellt utbildade arbetsförmedlare.

Antalet växer i stället bland arbetslösa som har kort utbildning eller är födda i länder utanför Europa eller eventuellt bådaddera, även om det är i dessa grupper som en minskande trend syns de senaste månaderna. Kompletterande utbildning upp till gymnasienivå och undervisning i svenska är åtgärder som behövs, men som är både tid- och resurskrävande. Kravet på acceptabla kunskaper i svenska släpper inte arbetsgivarna. Förståeligt, eftersom säkra arbetsplatser förutsätter att man kan förstå skrivna instruktioner på svenska. Samtidigt är det en skriande brist på sfi-lärare (svenska för invandrare) i länets kommuner. Här krävs snabba och innovativa lösningar, då det knappast är möjligt att utbilda tillräckligt antal behöriga lärare i svenska som andra språk inom rimlig tid.

Inskrivna arbetslösa 16-64 år fördelade på enskilda grupper* i Dalarnas län

Samma problematik gäller utbildningsinsatserna inom gymnasieskolan. Hela Sverige kommer att ha en lärarbrist under överskådlig tid och kommunerna kommer att få tävla med varandra om behöriga lärare. Samtidigt har en betydande andel av alla nyanlända med eftergymnasial utbildning en pedagogisk utbildning i sitt bagage. Hur drar vi nytta av dessa kompetenser i stället för att låta dem vänta under lång tid på en hägrande lärarlegitimation?

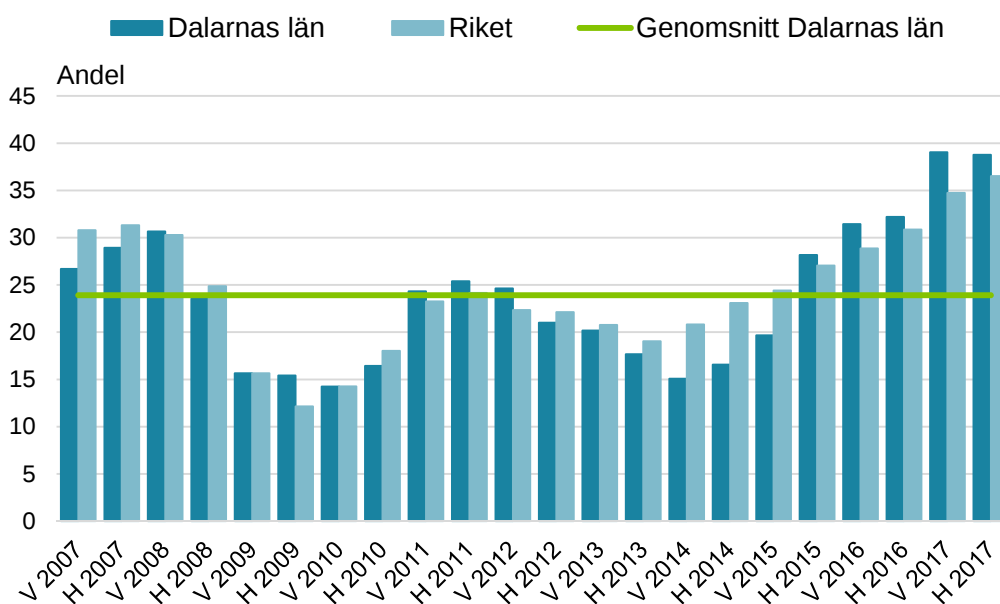
Matchningsläget på arbetsmarknaden

Rekordhög brist på arbetskraft och 9 000 arbetslösa. Varför fungerar inte matchningen bättre?

En stor förändring har skett bland de arbetssökande. För tio år sedan, i oktober 2007, hade 28 procent av de arbetslösa endast förgymnasial utbildning. I oktober i år saknar 40 procent gymnasieutbildning. Andelen arbetssökande med gymnasiekompetens – den utbildningsnivå som är mest gångbar i Dalarna – var 54 procent för tio år sedan. Nu är den nere på 36 procent. Utbudet av arbetskraft har alltså en betydligt lägre kompetensnivå idag än för tio år sedan.

I takt med att industrikonjunkturen vuxit sig stark under de senaste åren har kompetenskraven samtidigt höjts rejält. Industrin behöver en högre utbildningsnivå när man ersätter pensionsavgångar i högre utsträckning än någon annan näringsgren. Även inom andra branscher märks en tydlig efterfrågan på mer kvalificerade sökande än tidigare.

Brist på arbetskraft i Dalarnas län, privata arbetsgivare

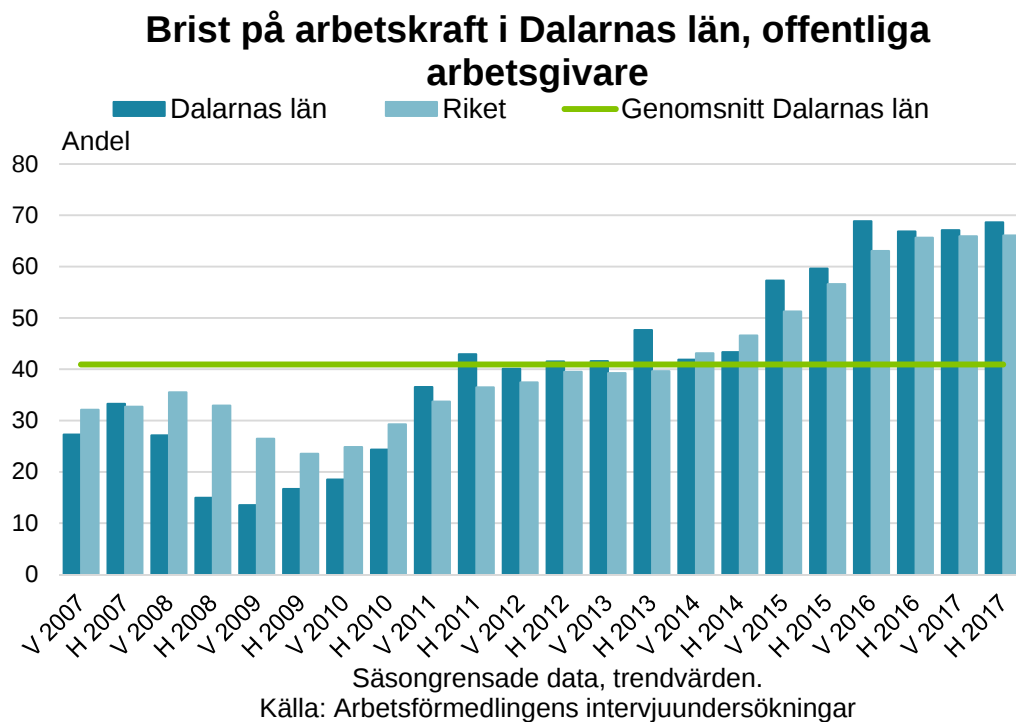

Säsongsrensade data, trendvärden.

Källa: Arbetsförmedlingens intervjuundersökningar

Svaret på frågan om matchningens effektivitet är alltså ganska enkel. Det finns betydligt färre som uppfyller kompetenskraven idag än för några år sedan. Det leder till brist på sökande med för arbetsgivaren lämplig kompetens, samtidigt som det inte finns många jobb att söka för den som inte har gymnasiekompetens. Också i de fall man har en genomgången gymnasieutbildning bakom sig är det tufft. I första hand efterfrågas yrkesinriktad gymnasieutbildning. Har man gått studieförberedande inriktning på gymnasiet bör man komplettera med studier på högskola eller universitet.

Inom offentlig sektor är den största efterfrågan i antal personer vård- och omsorgutbildade på gymnasienivå. Tyvärr är detta en bristvara i hela riket.

Hur kan vi lösa dessa problem i framtiden? Först och främst måste arbetsgivarna inse att lagren är tömda. Vi är i samma situation som vi befann oss i under slutet av 1980-talet. Då var dalaföretagen bra på att jobba med internutbildning. Anställda med rätta förutsättningar kunde vidareutbildas för att ta över mer krävande uppgifter medan nyanställda med kortare erfarenhet tog över deras tidigare arbetsuppgifter. Under lång tid har man inte behövt utnyttja dessa vägar, utan kunnat ösa kompetens ur högskolans och Arbetsförmedlingens lager. Nu är det dags att damma av de gamla interna utbildningsprojekten.

Samtidigt behövs en effektiv vuxenutbildning där kommunerna måste utbilda i yrken och branscher där de värsta bristerna finns och inte bara där man råkar ha lärare till hands. Inte minst behövs en tydlig information till ungdomar och nyanlända om möjligheter till arbete i olika yrken och branscher. Ungdomarnas studieval är visserligen fria, men många pluggar tyvärr idag till yrken där det inte finns efterfrågan i framtiden.

Kvalitén i utbildningarna måste också granskas. Alla Dalarnas kommuner har kanske inte de ekonomiska förutsättningar som behövs för att driva gymnasieutbildningar med hög standard i alla program. Inom tekniska ämnen krävs en omfattande utrustning för att rusta ungdomar för de nya utmaningarna inom tillverkning, it och teknik. Kan det kommunala samarbetet utvecklas ännu mer? Utnyttjas möjligheterna till företagsförlagd utbildning och praktik maximalt? Det är frågor som vi borde tala mer om idag för att vara beredda för framtiden.

FÖRDJUPNINGSRUTA:

Uppföljning av arbetssökande som får arbete

Trots att det finns gott om jobb är det många personer som har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. I huvudsak har det att göra med kompetensbrist, det vill säga att de arbetssökande inte kan svara upp mot de kompetenskrav som arbetsgivarna ställer. Trots en alltmer tilltagande matchningsproblematik är det ändå en relativ stor omsättning på de arbetslösa. Förutom att lämna arbetslösheten för en anställning är det även många som övergår till reguljära studier.

Ett sätt att mäta omsättningen är att följa individer som vid en viss tidpunkt varit arbetslösa, för att senare följa upp statusen vid en annan tidpunkt. I detta fall har länets arbetslösa i december 2015 varit utgångspunkten och dessa har sedan följts upp ett år senare. I december 2016 fanns det 10 159 inskrivna arbetslösa vid länets arbetsförmedlingar. Av dessa hade fler än 3 468 lämnat arbetslösheten och befann sig i en anställning ett år senare. Det motsvarar en andel på 34 procent. Merparten av de som var i arbete vid uppföljningstillfället hade anställningar som var osubventionerade.

Utbildningsnivån har en stor betydelse för möjligheterna att få arbete. Jobbchanserna minskar kraftigt för de arbetssökande som endast har förgymnasial utbildning i botten. Bland personer med högst förgymnasial utbildning hade 24 procent arbete vid uppföljningstillfället och det kan jämföras med 40 procent bland dem som hade en gymnasial utbildning.

Bland ungdomar i åldrarna 18-24 år var skillnaden ännu tydligare. Här hade 48 procent fått arbete bland dem som hade en gymnasial utbildning och endast 22 procent bland dem som saknade gymnasial utbildning.

Grupper av arbetslösa som har en svag ställning på arbetsmarknaden behöver i högre grad än andra ett ekonomiskt stöd för att underlätta en anställning. En sådan grupp är exempelvis utrikes födda som har en låg utbildningsnivå. Bland dessa hade 20 procent ett arbete vid uppföljningen. I denna grupp hade 64 procent ett arbete där det utgick ett ekonomiskt stöd för deras anställning och det vanligaste stödet var ett nystartsjobb. Utan ett samhällsstöd för deras möjligheter till arbete skulle deras situation på arbetsmarknaden vara betydligt svårare. Bland samtliga arbetslösa med minst gymnasial utbildning hade 40 procent arbete året efter och av dem hade 28 procent ett arbete med stöd.

Utmaningar på länets arbetsmarknad

Den demografiska utmaningen är som under tidigare år en av Dalarnas allra största utmaningar. Inrikes födda i arbetsför ålder kommer att minska stegvis med närmare 1 000 personer per år, åtminstone fram till år 2030 och det inhemska urvalet för arbetsgivarnas kommande rekryteringar fortsätter därför att minska. En minskande arbetskraft medför en sämre utveckling både finansiellt och arbetsmarknadsmässigt. Samtliga kommuner i länet drabbas och därför finns ingen lösning i att stjäla arbetskraft från andra kommuner. Än så länge har Dalarnas län en reserv av arbetskraft, i första hand bland utrikes födda och nyanlända, men också bland andra arbetslösa som har en längre väg från arbetslöshet till fast förankring på arbetsmarknaden. Vi har ännu några få år med högkonjunktur framför oss, då vi har möjlighet att arbeta med åtgärder för att få grupper av arbetslösa som står längre från arbetsmarknaden att bli anställningsbara, men tiden håller på att rinna ut. Det är av största vikt att etableringen av utrikes födda och matchning fungerar effektivt. För att lösa problemen krävs samarbete mellan alla aktörer i samhället, Arbetsförmedlingen, kommuner, näringsliv och andra som har möjlighet att genom valideringar, utbildning och anpassade anställningar bidra till sysselsättning.

Samtidigt som den infödda befolkningen i arbetsför ålder minskar, ökar antalet äldre som ska tas om hand på ett eller annat sätt. Utgående från Sveriges Kommuner och Landstings redovisning av kostnader per person för hemtjänsten för dem som är åttio år och äldre i befolkningen, kan vi skriva fram kostnadsökningarna till år 2030. För Dalarnas del handlar det om en ökning på 58 procent, från 1,4 miljarder kronor år 2017 till närmare 2,2 miljarder år 2030. För att klara den utmaningen behövs flera människor i jobb som genererar skatteintäkter och flera händer för att utföra arbetsuppgifterna inom vård och omsorg.

Dalarna behöver alltså invandring mer än invandrarna behöver oss. Hur fungerar integration och etablering? Är de nyanlända matchningsbara mot efterfrågan på arbetskraft?

53 procent av de arbetslösa i Dalarna är utomeuropeiskt födda. Antalet har ökat från drygt 1 000 personer år 2007 till nästan 5 000 personer i juni 2017, men har sedan dess minskat något i antal. En stor del, cirka 2 300 personer, deltar i etableringsprogrammet, ett arbetsmarknadspolitiskt program, vars syfte är att underlätta och påskynda deltagarnas etablering i arbets- och samhällslivet. Målet med programmet är att deltagaren ska få sin kompetens kartlagd och validerad samt att stärka sina kunskaper i det svenska språket. De ska även få tillfälle att skaffa sig kunskap om, och erfarenhet av den svenska arbetsmarknaden och det svenska samhällslivet. Det sker en viss omsättning till arbete från etableringen, men programmet ska också fungera som en väg som leder vidare genom utbildning och praktik.

Av de 2 037 unika personer som deltog i etableringen i Dalarnas län vid årsskiftet 2015/2016 hade 370 personer eller 18 procent fått arbete ett år senare. Genomsnittet för hela riket var 16 procent. Trots att de nyanlända har en något lägre utbildningsnivå i Dalarna än i riket har alltså etableringen fungerat bättre, kanske beroende på den stora bristen på inrikes född arbetskraft, som företagen traditionellt har sett som den primära rekryteringskällan.

Omsättningen till arbete hänger till stor del på en effektiv matchning, men i tider av arbetskraftsbrist är också arbetsgivarnas attityder till att anställa arbetslösa från otraditionella grupper en viktig faktor. Effektiviteten kan, något förenklat, ses som andelen till arbete av den registerbaserade arbetskraften. I Dalarnas län har omsättningen som regel varit något högre än rikets nästan varje månad under de tre senaste åren. Detta bekräftar bilden av övergångarna till arbete som tidigare nämnts i fördjupningsrutan i föregående avsnitt. Matchningens effektivitet kunde givetvis vara mycket högre, men i ett flertal yrken finns helt enkelt inga arbetslösa att matcha mot lediga platser. Av de cirka 170 mest förekommande yrkena i Dalarnas län är mer än hälften bristyrken i större eller mindre omfattning.

Av de 3 800 långtidsarbetslösa i Dalarnas län i oktober 2017 har drygt hälften endast en förgymnasial utbildning. Tröskeln för inträde på dagens och framtidens arbetsmarknad får ses som gymnasieutbildning, helst med yrkesinriktning. Det är nästan självskrivet att utbildning är den enda vägen för att motverka långa tider utan arbete. Det är ett långsiktigt arbete, men det är nödvändigt.

Bilagor

Bilaga 1. Metod och urval

Historia och syfte

Arbetsförmedlingen har gjort prognoser sedan 1960-talet. Den nuvarande metodiken infördes i mitten av 1990-talet. Samtidigt infördes ett enhetligt intervjuformulär. Sedan dess har intervjuformuläret utvecklats och antalet frågor har blivit fler.

Syftet med prognosarbetet är att ge Arbetsförmedlingen detaljerad kunskap om läget och framtidsutsikterna på arbetsmarknaden, vilket är viktigt för förmedlingens arbete med vägledning. Prognosarbetet stödjer på så sätt Arbetsförmedlingens kärnuppgift som är att matcha arbetssökande mot arbetsgivarnas rekryteringsbehov. Det sammanställda materialet är också ett viktigt underlag för planeringen av verksamheten på såväl lokal som central nivå. Ytterligare ett viktigt syfte med Arbetsförmedlingens prognoser är att informera och påverka externa aktörer. Arbetsförmedlingen publicerar en nationell och 21 regionala prognoser två gånger per år, i juni och december.

Metod och undersökningens genomförande

Arbetsförmedlingens prognoser baseras på intervjuer med ett mycket stort antal privata och offentliga arbetsgivare. Intervjuerna görs av arbetsförmedlare och svaren inhämtas genom samtal med arbetsgivarna vid ett besök eller per telefon. Motivet till detta arbetssätt är att den ansvarige arbetsförmedlaren ska ha möjlighet att ställa följdfrågor, bland annat för att minska risken för missförstånd kring frågornas syfte och innehåll.

Frågorna handlar bland annat om arbetsgivarnas bedömningar om efterfrågan på varor och tjänster. Vidare ställs frågor om företagets kapacitetsutnyttjande, antal anställda, rekryteringsbehov, bristyrken samt löneutveckling. På motsvarande sätt får de offentliga arbetsgivarna frågor om utvecklingen för sin verksamhet samt om eventuell övertalighet. Uppgifterna inhämtas under sekretesskydd enligt SFS 2009:400 (Offentlighets- och sekretesslagen) 28 kap 12§. Arbetsgivarna har ingen juridiskt bindande skyldighet att delta i Arbetsförmedlingens undersökning.

Resultaten av intervjuundersökningen utgör den viktigaste källan till prognosbedömningarna. En analys och sannolikhetsbedömning av svaren görs dock även med hjälp av annan statistik och med hänsyn till andra faktorer som påverkar utvecklingen på arbetsmarknaden.

Urval och svarsfrekvenser

Basen för Arbetsförmedlingens prognoser är intervjuer med ett representativt urval av arbetsställen^[3] hämtade från Statistiska centralbyråns (SCB) företagsregister. Från och med 2013 avser urvalen arbetsställen med minst fem anställda. För arbetsställen med fler än

^[3] Med arbetsställe avses ett företags lokala arbetsplats.

100 anställda är undersökningen en totalundersökning. Urvalet är stratifierat utifrån näringsgren (enligt SNI 2007), arbetsställestorlek^[4] och region. Samma urval används normalt i ett år (två prognostillfällen) innan det byts ut mot ett nytt. Urvalet är anslutet till SCB:s Samu-system.

För att vara en urvalsundersökning är antalet intervjuade arbetsställen stort vilket gör att tillförlitligheten totalt sett bedöms som god. I den senaste undersökningen ingick 351 arbetsställen inom det privata näringslivet i Dalarnas län och svarsfrekvensen blev 80 procent. Det sker även intervjuer med representanter för olika verksamhetsområden i landets samtliga kommuner och landsting samt med ett antal statliga arbetsgivare. I den senaste undersökningen ingick 63 offentliga arbetsgivare i urvalet i Dalarnas län och svarsfrekvensen uppgick till 86 procent.

^[4] Urvalet är fördelat på följande storleksklasser: 5-9, 10-19, 20-49, 50-99 samt 100- anställda.

Bilaga 2. Definitioner

Arbetsförmedlingens efterfrågeindikator för näringslivet

Arbetsförmedlingens efterfrågeindikator visar arbetsgivarnas bedömningar av hur efterfrågeläget kommer att utvecklas under de kommande 6 månaderna. Indikatorn bygger på underlag från Arbetsförmedlingens intervjuundersökning och presenteras för det privata näringslivet. Värdet 100 motsvarar det historiska genomsnittet, och indikerar därmed ett normalt förväntningsläge. Värden över 100 visar ett starkare förväntningsläge än normalt och värden över 110 ett mycket starkare förväntningsläge än normalt. På motsvarande sätt visar värden under 100 ett svagare förväntningsläge än normalt och värden under 90 ett mycket svagare förväntningsläge än normalt.

Nettotal

Nettotalen är ett mått på arbetsgivarnas förväntningsläge. Talen beräknas som den andel arbetsställen som bedömer att efterfrågan på deras varor och tjänster kommer att öka minus den andel arbetsställen som bedömer att efterfrågan kommer att minska.

Inskrivna arbetslösa

Inskrivna arbetslösa är summan av öppet arbetslösa och deltagare i program med aktivitetsstöd. Arbetsförmedlingens verksamhetsstatistik tillhör inte Sveriges officiella statistik. Den officiella arbetslöshetsstatistiken redovisas av Statistiska centralbyrån (SCB) i deras Arbetskraftsundersökning (AKU).

Registerbaserad arbetskraft

Den registerbaserade arbetskraften utgörs av:

1. Den förvärvsarbetande nattbefolkningen (enligt SCB:s Registerbaserade arbetsmarknadsstatistik, RAMS).
2. Öppet arbetslösa (inskrivna på Arbetsförmedlingen).
3. Personer i program med aktivitetsstöd (inskrivna på Arbetsförmedlingen).

Den registerbaserade arbetskraften används för att redovisa andelen arbetslösa i Arbetsförmedlingens verksamhetsstatistik. Samtliga uppgifter avser åldersgruppen 16-64 år.

Bilaga 3. Arbetslöshetens sammansättning

Inskrivna arbetslösa 16-64 år som andel av registerbaserad arbetskraft i respektive grupp, genomsnitt av kvartal 2 2017 och kvartal 3 2017, Dalarnas län

Kommun	Totalt 16-64 år	Kvin- nor	Män	Unga 18-24 år	Äldre 55-64 år	Inrikes födda	Utrikes födda	Utbildning		
								Förgym- nasial	Gym- nasial	Efter- gymn- asial
Vansbro	4,6	4,1	5,0	5,6	2,9	2,2	31,6	12,7	2,8	3,9
Malung-Sälen	4,7	3,9	5,5	6,7	3,4	2,3	28,1	12,4	3,1	4,2
Gagnef	3,8	3,2	4,2	7,4	4,1	2,9	16,9	10,8	3,0	2,7
Leksand	4,8	4,1	5,5	6,9	3,8	2,5	27,9	16,6	3,3	3,8
Rättvik	4,1	3,4	4,7	5,3	3,2	3,0	20,2	11,5	3,1	2,9
Orsa	7,6	6,8	8,4	15,3	3,6	4,1	36,7	20,1	5,3	6,4
Älvdalen	5,6	5,4	5,8	9,9	4,2	4,2	24,4	14,0	4,0	4,7
Smedjebacken	4,3	4,2	4,4	8,5	1,8	2,4	22,8	13,1	2,8	3,0
Mora	3,7	3,2	4,2	6,6	2,7	2,6	17,5	10,8	2,8	2,9
Falun	5,8	5,2	6,4	9,0	4,6	3,7	24,3	22,1	4,8	3,6
Borlänge	9,0	7,8	10,0	10,1	5,7	3,7	34,9	30,9	5,5	4,8
Säter	3,1	2,9	3,3	5,6	2,5	2,0	20,8	9,9	2,3	2,0
Hedemora	9,3	8,4	10,2	16,6	4,3	4,1	42,8	27,8	5,2	7,4
Avesta	12,7	11,3	14,0	19,7	6,6	3,8	54,9	39,5	6,8	10,4
Ludvika	9,7	8,1	11,1	13,8	4,5	3,4	40,1	33,8	5,4	6,2
Länet	7,0	6,1	7,8	10,4	4,3	3,3	33,9	23,8	4,5	4,6
Riket	7,4	7,0	7,7	10,1	6,2	3,9	21,9	22,4	5,8	5,0

Källa: Arbetsförmedlingen och SCB (RAMS)

Fakta om prognosen

Arbetsmarknadsutsikterna för Dalarnas län är en del av Arbetsförmedlingens prognosarbete.

På vår webbplats arbetsformedlingen.se/prognoser kan du läsa mer om vårt prognosarbete. Där hittar du även arbetsmarknadsutsikter för alla län och för landet som helhet.

Om du är intresserad av mer information om framtidsutsikterna för ett speciellt yrke rekommenderar vi vår webbapplikation *Yrkeskompassen*. Se arbetsformedlingen.se/yrkeskompassen. Där beskriver vi jobbmöjligheterna det närmaste året för nära 200 yrken. Dessa yrken täcker tillsammans cirka 80 procent av arbetsmarknaden. För drygt hälften av yrkena bedöms även jobbmöjligheterna under de närmaste fem och tio åren.

I rapporten *Var finns jobben?* presenteras en sammanfattning av yrkesprognoserna per yrkesområde på riksnivå.

I broschyren *Jobbmöjligheter*, som publiceras länsvis, presenteras yrkesprognoser på regional nivå.

Nästa arbetsmarknadsprognos presenteras i juni 2018.